

REALITĂȚI SOCIAL-ECONOMICE ÎN MOLDOVA: RELEVĂRI, SUGESTII, TENDINȚE

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Politici Publice

NR. 1, 2012

REALITĂȚI SOCIAL-ECONOMICE ÎN MOLDOVA: RELEVĂRI, SUGESTII, TENDINȚE

*Gheorghe Costandachi,
Dr. în științe economice,
expert IDIS „Viitorul”*

Seria Politici Publice reprezintă o colecție de studii, lansată de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, cu începere din iarna anului 2002, cu sprijinul Open Society Institute (LGI/OSI).

Studiile de Politici Publice apar cu regularitate în Biblioteca IDIS „Viitorul”, alături de alte cercetări în probleme considerate a fi importante pentru interesul public.

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Laura Bohantov - laura.bohantov@viitorul.org.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la seria de Politici Publice și IDIS „Viitorul”.

CUPRINS

REZUMAT	6
1. SIMFONIA ABORDĂRILOR DE DEZVOLTARE	7
2. PROFILAREA REALITĂȚILOR SOCIAL-ECONOMICE	8
3. SUPRESIUNEA DEMOGRAFICA	10
4. FORȚA DE MUNCĂ – PATRIMONIUL PROFANAT	12
5. COSTUL MUNCII – OFENSĂ SOCIALĂ	14
6. REZERVE DE ACOPERIRE A DEFICITULUI COSTULUI MUNCII	17
7. PROTECȚIA SOCIALĂ – VISURI NEÎMPLINITE	19
8. RATA DE SCHIMB A LEULUI MOLDOVENESC – PÂRGHIE DECISIVĂ.....	22
9. INFLAȚIA ȘI RATA DE SCHIMB	25
10. REMITENȚELE – COLACUL DE SALVARE A ECONOMIEI	28
11. MECANISMUL REAL DE CIRCULAȚIE A REMITENȚELOR	31
12. COMERȚUL	33
13. SISTEMUL BUGETAR-FISCAL - REALITATE ȘI OPORTUNITĂȚI	36
STRUCTURA BUGETULUI PE SURSELE DE VENITURI	37
14. IMPOZITUL PE VENIT – DOGMĂ SAU SURSĂ REALĂ	38
15. ALTE SURSE DE VENIT LA BUGETUL DE STAT CONSERVATE. SCHEMA ECONOMIEI SUBTERANE ȘI IMPACTUL EI	40
TAXA PE VALOAREA ADĂUGATĂ	41
ACCIZELE ȘI SCHEMA ESCHIVĂRII DE LA PLATA LOR	42
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	44
UNELE CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI PENTRU MEDIUL DE AFACERI	49
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	51
ANEXE	52

REZUMAT

Meritul fiecărui cetățean al societății noastre este rezultatul implicării sale în viața cotidiană. Iar faptul că suntem o societate dispersată pe diferite criterii și niveluri de trai determină bunăstarea în întregime. Intensitatea implicării și nivelul de indiferență sunt componentele specifice, care formează dezvoltarea dezordonată a societății noastre. La baza dezvoltării unei societăți stă în primul rând factorul uman, mai apoi derivă toate celelalte. Și orice fenomene, relații, procese din societate au la baza lor factorul valoric determinat de relațiile de producere.

Studiul prezentat nu abordează în mod obișnuit multitudinea de factori și elemente care au impact asupra realităților economice. În studiu se pune accentul pe analiza unor fenomene și elemente ale economiei și întregului sistem, care sunt mai puțin abordate de nivelul superior de administrare a țării, dar au un impact pronunțat asupra bunăstării.

Și dacă e să facem referință la principalii actori, de soarta cărora depinde nivelul social de dezvoltare, atunci trebuie să menționez că responsabilitatea se împarte egal între ei. Este greșit să lăsăm pe seama statului toate problemele fără să luăm în considerare acțiunile mediului de afaceri și desigur, acceptarea de către societate a fărâdelegilor.

În studiu se reflectă clar neputința statului de a gestiona corect procesele economice, dar și tendințele frauduloase ale mediului de afaceri și indiferența societății civile.

Sunt relevate în mod accesibil pentru toți fenomenele specifice ale relațiilor din societate și alte procese Dar abordarea lor indubitabil are ca scop conștientizarea situației reale de către mediul de afaceri, pe de o parte, și statul, pe de alta. Studiul oferă unele explicații la unele fenomene și procese la care societatea se simte intimidată de a le discuta. Printre aceste fenomene fac parte economia tenebră, salariile ilegale, resursele financiare ascunse, unele tehnici de eschivare de la plata impozitelor etc.

Studiul oferă unele concluzii și recomandări concrete de soluționare a unor probleme, care sunt abordate. Dar nici o problemă nu poate fi soluționată fără atitudine corectă și comportament adecvat. De aceea este recomandat ca statul împreună cu mediul de afaceri să ia atitudine corectă față de situație și să-și îndeplinească funcțiile sale fiecare din ei maximum onest, responsabil și conștiincios. Este timpul de a înțelege și conștientiza că în procesul de dezvoltare a societății factorul social-psihologic trebuie luat în considerare la elaborarea soluțiilor.

1. SIMFONIA ABORDĂRILOR DE DEZVOLTARE

Există multe analize, prognoze, realități, cercetări pe diverse domenii, pe verticală și orizontală, în structură și pe categorii de fenomene etc. Există studii efectuate de cele mai prestigioase instituții financiare internaționale privind starea de lucruri și calea spre care Moldova parcurge drumul mai bine de 20 de ani. Pe parcursul anilor au fost și se fac multe prognoze de dezvoltare social-economică. Indicatorii macroeconomici sunt studiați din punct de vedere agregat și dezagregat, dezmembrați pe cele mai mici componente, adunați din nou și iarăși împărțiți cu propuneri și concluzii vaste. Aceste activități desigur sunt foarte binevenite. Însă cea mai mare parte a acestora rămân doar pe hârtie. Începând cu perioada 2002, Republica Moldova a primit un suport considerabil de susținere pe toate căile, inclusiv financiar pentru ca starea de lucruri în domeniile economice și sociale să pornească din loc spre tendințe de bunăstare și asigurare a unei vieți demne. Cu toate acestea atât mișcările, cât și evoluția dezvoltării social-economice în Moldova au fost foarte lente, pe alocuri cu stagnări și efecte neînsemnate. Moldova a înregistrat la capitolul democrație rezultate mult mai benefice, dar sectorul de dezvoltare economică rămâne mult inferior așteptărilor. Evoluția indicatorilor macroeconomici înregistrează creșteri pe toate componentele, dar calitatea acestora nu înseamnă și o creștere reală a bunăstării cetățenilor.

După cum am constatat mai sus, efectuarea previziunilor economice și sociale elaborate de către diferiți experți și instituții publice și obștești, în cea mai parte a lor se repetă. Nu dau răspuns la multe întrebări privind dezvoltarea țării. În esență nu descoperă cauzele frânării creșterii economice, continuării emigrării populației, pauperizării populației, amplificării extremităților societății în oameni foarte bogați și săraci lipiți pământului, amplificarea economiei tenebre, etc. Statul cheltuiește multe fonduri financiare pentru menținerea mai multor organizații și instituții, care fac prognoze și estimări social-economice. Organizațiile financiare internaționale injectează resurse financiare considerabile pentru reformarea unor instituții publice și administrative, unor sectoare întregi ale administrării publice, însă efectul acestor reformări în majoritatea cazurilor nu se soldează cu nimic. Astfel mijloacele financiare cheltuite nu tot timpul înseamnă și calitate. Statul are nevoie de estimări reale și exacte, or fără acestea este imposibil o dezvoltare reală pe o cale corectă chiar și cu mulți bani. Ce se întâmplă cu societatea noastră? Poate instabilitatea politică, care se menține deja trei ani, să influențeze atât de puternic dezvoltarea? Or există fenomene despre care ne este frică să vorbim, să le abordăm, ba chiar să le numim cu numele proprii?

Soluții există, însă pentru aceasta trebuie mobilizare și voință de a analiza fiecare element, fenomen de stagnare.

2. PROFILAREA REALITĂȚILOR SOCIAL-ECONOMICE

Evoluția social-economică din Moldova în anul 2011 pe toate componentele sale a înregistrat unele semne de înviorare, indiferent de faptul că regiunea UE a fost afectată de cea mai mare criză a datoriilor și economică din istorie. Rezultatele, deși pozitive, înregistrate în ultimul an, și-au adus un aport nesemnificativ în bunăstarea populației. Dacă la începutul anului 2011 se prognoza o creștere de peste 10 procente, apoi la finele anului abia de se conturează aproximativ 6,5 %.

PIB se prognoza cu un volum de aproximativ 83,9 miliarde lei, în realitate după estimările noastre va atinge aproximativ 77,0 miliarde lei. Aceasta este un semnal foarte clar de schimbare a situației economice din Moldova, care depinde direct de situațiile regionale vecine.

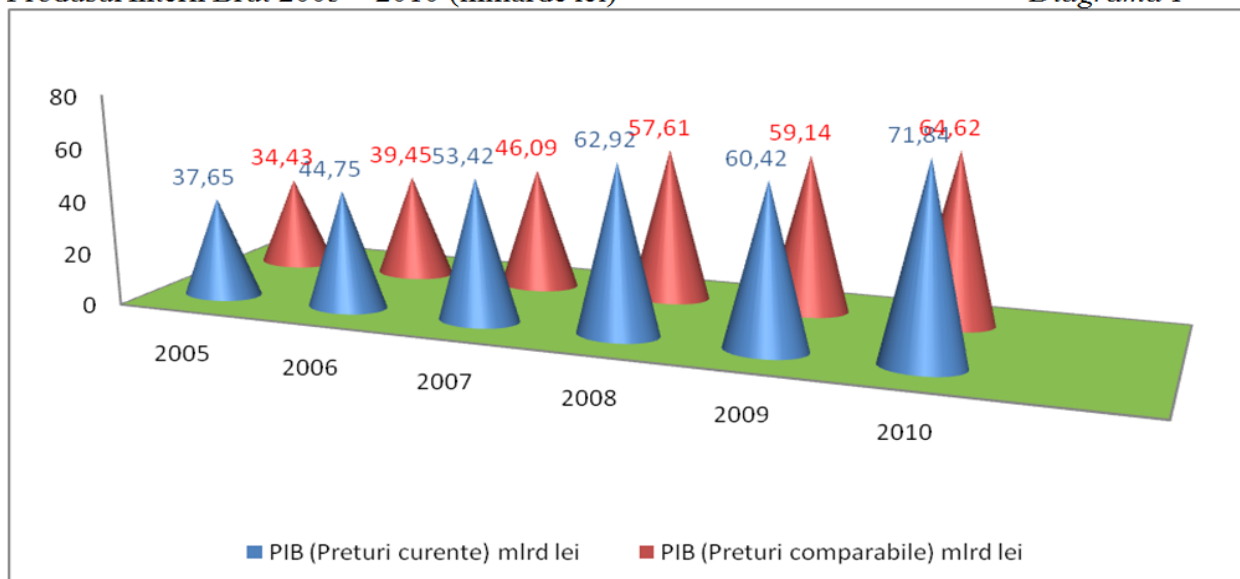
Evoluția PIB-lui în perioada 2004-2010 se prezintă în diagrama 1 de mai jos.

Este de prevăzut situația când partenerii din vest sunt afectați direct de criza economico-financiară, iar cei din partea de est, întreprind măsuri neordinare pentru a forma condiții de dezvoltare economică regională (Belarusi, Rusia, Kazahstan). În această situație Moldova trebuie să elaboreze și să implementeze în așa fel politicile sale economice și sociale, încât să mențină situația și ritmurile de dezvoltare.

Moldova încă nu și-a revenit din șocul crizei economico-sociale din anii 2008-2009, când guvernarea precedentă a cedat în fața valului de criză și nu a întreprins nici un fel de măsuri pentru a preveni o situație care a precedat. În acest context, valul crizei economiei europene și globale, care se apropie de economia Moldovei, poate crea incertitudini și afecta semnificativ potențialul și capacitatea Moldovei de atragere a

Produsul Intern Brut 2005 – 2010 (miliarde lei)

Diagrama 1

Sursa: BNS

investițiilor și promovare a exporturilor. Toate fenomenele, care au dat naștere furtunilor financiare din zona euro, mătură din calea sa toate așteptările și prognozele de redresare regională.

În viitorul apropiat nu se prevăd perspective foarte clare și soluții eficiente în ameliorarea economiei globale și celei din zona euro. Nu este exclusă chiar o aprofundare a crizei datoriilor, care trece în recesiune economică, fapt ce ar pune în pericol economia globală și europeană.

Republica Moldova este o țară în care încă nu s-a conturat un model economic bine determinat. Este departe de a vorbi despre un astfel de model economic pentru Moldova, în care influența din exterior ar fi minimă. În condițiile prioritare, când politicile UE tot mai mult se orientează spre soluționarea propriilor probleme, programele de susținere a Moldovei pot fi reduse până la minimum și atunci consecințele crizei economice globale și UE vor fi simțite de fiecare cetățean al Moldovei.

În aceste condiții, Moldova trebuie să mobilizeze toate posibilitățile pentru a nu intra într-un canal de recesiune, din care nu va mai putea ieși. Unul din pașii întreprinși de către Moldova este politica bugetară pentru anul 2012, pe alocuri austeră, dar reală. În anul 2008, în plină criza financiară globală Guvernul Moldovei aprobă cota zero la impozitul pe venitul întreprinderilor. Acesta a fost unul din cele mai nereușite provocări financiare. Efectul a fost invers așteptărilor.

Prețurile nu s-au redus după cum se aștepta, iar investițiile care se făceau așteptate s-au redus și acestea de câteva ori, astfel atingând cota cea mai redusă din toata perioada. În condițiile de plină criză a datoriilor în UE, Moldova a aprobat venituri la bugetul de stat pentru anul 2012 de peste 21,32 miliarde de lei și un deficit bugetar de aproximativ 800 milioane lei. Acest deficit este unul din cele mai reduse din ultimii ani. Revenirea la impozitul pe venitul întreprinderilor este o normă așteptată și necesară, or în condițiile de austeritate financiar-monetară devine un suport considerabil.

Pe toată evoluția sa economică, Moldova s-a confruntat cu diferite probleme. Moldova este recunoscută pe plan regional ca cea mai săracă țară, unde mai mult de 40% din forța de muncă este exportată în alte țări, salariul mediu abia atinge pragul de 300 dolari, iar peste 50 % din pensii nu ating nici valoarea minimului de existență.

În Moldova există rezerve de ordin economic și financiar. Mobilizarea acestora depinde de consolidarea politicilor centrale și regionale, de elaborarea și implementarea politicilor și mecanismelor economice, financiare și sociale.

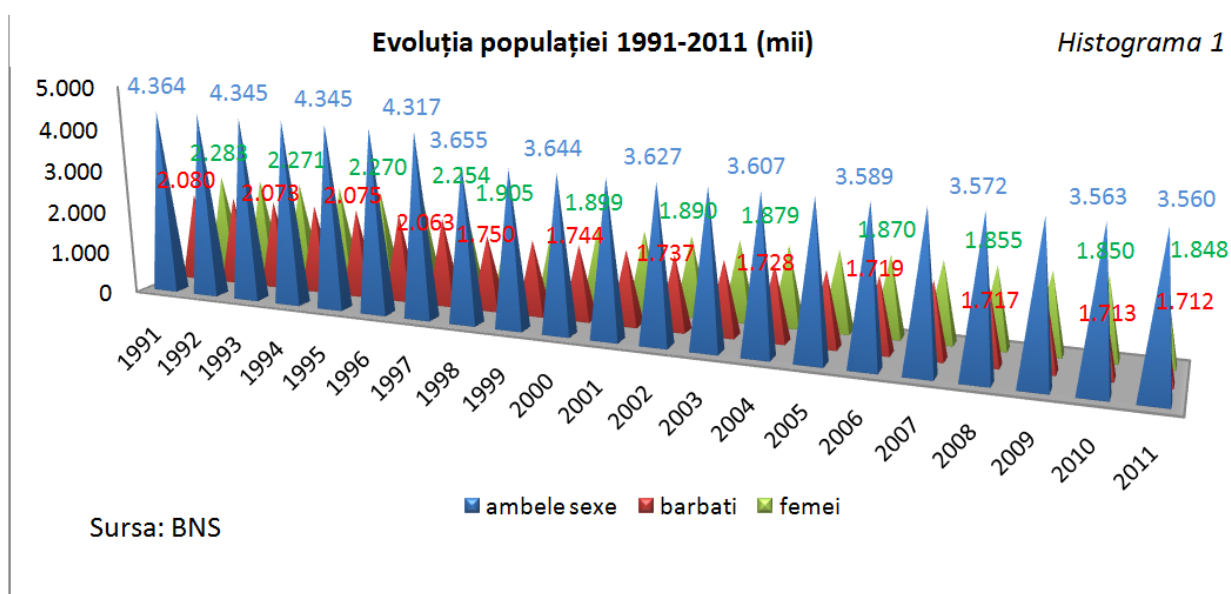
Fără o abordare sistemică a tuturor fenomenelor social-economice din Moldova, nu putem identifica soluții și nici visa la un proces de dezvoltare a statului și a unei bunăstări, unde cetățeanul ar fi demn de țara în care locuiește.

3. SUPRESIUNEA DEMOGRAFICĂ

În prezent, Moldova păstrează tendințe demografice negative. Procesul de depopulare continuă și în prezent, păstrând o evoluție negativă cu ritmuri ridicate. Acest proces este condiționat de scăderea naturală a efectivului populației, dar în cea mai mare parte de emigrare. În ultimii ani, numărul populației Republicii Moldova a înregistrat tendința de reducere dramatică.

Dacă în 1990 numărul populației constituia 4361,6 mii persoane, atunci la sfârșitul anului 2011 s-a redus până la 3560,4 mii persoane¹. În această perioadă, numărul populației s-a redus cu circa 800,0 mii persoane sau, în medie, cu 40 mii pe an. Concomitent, ponderea populației urbane a scăzut de la 47,4 la sută în 1990, până la 40 la sută în 2011 (anexa 1). Trendul numărului populației a păstrat tendința de scădere (histograma 1.).

În cea mai mare parte, reducerea numărului populației a fost condiționată de natalitate, mortalitate și emigrație. Perioada de 20 de ani de la formarea statului nostru este etapa în care s-a înregistrat scăderea bruscă a populației, dovadă fiind reducerea natalității și majorarea mortalității, migrarea regională și emigrarea în alte țări. Spre exemplu, natalitatea s-a redus de la 77,1 mii în 1990 la 36,5 mii de născuți-vii în 2003. Rata natalității în această perioadă s-a diminuat de la 17,7 la sută până la 10,1 la sută, respectiv, cu 7,6 puncte procentuale. Involuția numărului populației relevă faptul că în perioada 1995-2000 s-a produs intensificarea reducerii natalității, după ce, în perioada ulterioară, s-a înregistrat o stabilizare lentă în dinamica pozitivă a acestui fenomen pe parcursul anilor 2008-2010. În această perioadă, numărul născuților a avut o evoluție

¹ Anexa 1 - Populația stabilă pe perioada anilor 1991-2011, la începutul anului. Datele selectate din baza de date de la Biroul național de statistică

pozitivă, constituind 39018 nou-născuți în 2008, fiind în creștere până la 40474 în 2010. Indicatorul sumar al natalității rămâne, totuși, cu 40% mai scăzut, decât nivelul necesar pentru simpla reproducere numerică a populației.

În structură de gen, reducerea natalității este caracteristică, mai pronunțată, la femeile de 20-34 de ani. Trezește îngrijorare tendința continuă de reducere a fertilității feminine în toate grupele de vârstă fertilă. Diminuarea natalității și fertilității, de fapt, este una din consecințele grave a înrăutățirii situației social-economice a populației. În perioada anilor 1991-2003 a crescut mortalitatea de la 9,1 la sută până la 11,9. În anul 2010, față de 2008, rata mortalității a crescut cu 10,4%. În ultimii ani sporul natural al populației a atins valori surprinzătoare.

Concluzii

În concluzie, afirmăm că principale cauze ale situației deplorabile demografice în Moldova derivă din situația social-economică, a șomajului, a nivelului scăzut de viață al populației și, nu în ultimul rând, emigrarea populației la muncă.

Cel mai grav este faptul că la muncă peste hotarele țării pleacă populația cu cea mai înaltă capacitate de muncă din grupa de vârstă 19-39 ani. Una din cele mai grave probleme pentru Republica Moldova, o constituie migrația ilegală a populației care continuă și în prezent. Statistica oficială prezintă cifre simbolice în limita a 4,7-9,1 mii persoane anual. Însă, în realitate, numărul de emigranți este cu mult mai mare. Conform unor date

neoficiale, în afara țării, ilegal muncesc peste 900 mii de persoane. Marea îngrijorare o constituie faptul că emigrează masiv populația tânără din grupul de vârstă de 16-29 ani. Dintre aceștia, 60-70 la sută fiind femei. Acestea sunt de vârstă reproductivă, ceea ce are consecințe asupra reproductivității, fenomen care urmează a fi valorificat în perioada următoare.

Perspective

În termeni medii, numărul populației va continua să descrească, însă ritmul reducerii va fi mai mic decât acum 3-6 ani, deoarece rezultatele studiului au relevat o ameliorare a ritmului natalității.

În perspectiva următorilor 2-3 ani și luând în considerare factorii de stabilitate economico-financiară, situația demografică se va stabili, iar numărul emigranților se va reduce din câteva considerente. În primul rând, majoritatea populației care a avut intenția de a emigra s-a folosit, deja, de această alternativă. De aceea emigrarea în următorii ani se va reduce. În al doilea rând, în Republica Moldova se conturează o stabilitate economică care creează condiții de întoarcere la baștină a unei părți din cei emigrați. Totuși, populația va înregistra o creștere a ritmului de îmbătrânire, deoarece perioada 1994 - 2011 a produs un dezastru în rândurile populației active marcată de emigrarea populației tinere.

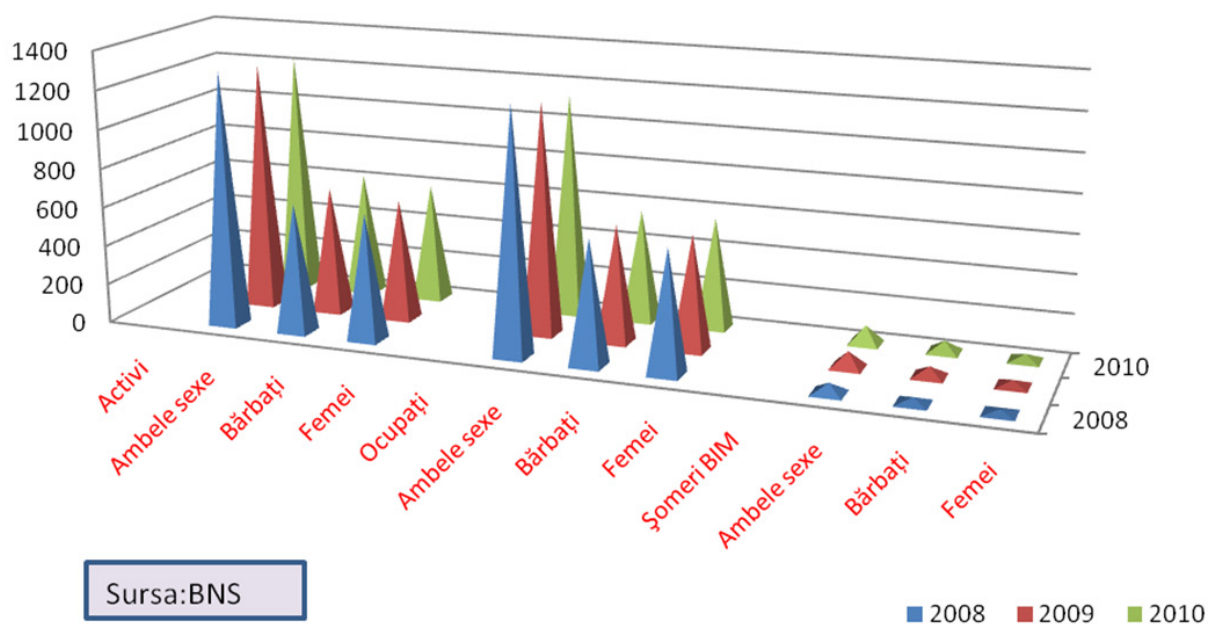
Populația activă va continua să se reducă lent în următorii 2-4 ani, după care este posibilă o reducere semnificativă din cauza apropierii de vârsta de pensionare a unui număr mare de cetățeni.

4. FORȚA DE MUNCĂ – PATRIMONIUL PROFANAT

Realitățile demografice reflectă clar tendințele forței de muncă în Republica Moldova. Evoluția anilor 2008-2010 (diagrama 3) relevă faptul că populația activă este în permanentă descreștere. În această perioadă numărul populației active s-a redus de la 1302,8 mii la 1235,4 mii. Acest indicator acționează ca un barometru al creării valorilor patrimoniale. Numărul persoanelor ocupate în 2008 a constituit 1251,0 mii persoane, iar în 2010, 1143,4 mii persoane, adică în descreștere cu 15,6 mii persoane. Numărul șomerilor în anul 2008 a constituit 51,7 mii persoane, iar în anul 2010 - 92,0 mii, astfel demonstrându-se o creștere semnificativă.

În trimestrul III al anului 2011, populația economic activă (populația ocupată plus șomerii) a constituit 1347,2 mii persoane, adică în creștere față de 2010. Structura populației active s-a modificat după cum urmează: ponderea populației ocupate a crescut de la 93,5% la 94,7%, iar ponderea șomerilor s-a micșorat de la 6,5% la 5,3%. În trimestrul III al anului 2011 populația ocupată a constituit 1276,2 mii persoane, crescând cu 3,9% față de trimestrul III 2010, (44,3% mediul urban și 55,7% mediul rural). Rata de ocupare a populației a fost de 42,9%, înregistrând o creștere de 1,5 p.p., în comparație cu trimestrul III 2010.

Distribuirea forței de muncă 2008-2010 (mii) Diagrama 3

Analizele demonstrează că cea mai mare parte a ocupației forței muncii din economia națională revine activităților din sectorul agricol, care constituie 405,6 mii persoane (31,8% din totalul persoanelor ocupate). În comparație cu trimestrul III 2010, numărul populației ocupate în agricultură în trimestrul III a anului 2011, a crescut cu 21,0 mii, sau cu 5,5%. În alte sectoare ale activităților economice în trimestrul III, 2011, numărul total al persoanelor ocupate a constituit 870,7 mii, înregistrând o creștere cu 26,8 mii sau cu 3,2% față de trimestrul III din 2010: în industrie a constituit 12,5% (12,1% în tr. III 2010), în construcții, 6,6% (7,2% în tr. III 2010).

Analiza repartizării populației după *formele de proprietate* concludă că 69,3% din populație a fost ocupată în unități cu forma de proprietate privată, 25,5% - cu cea publică și 5,2% - în unități cu forme de proprietate mixtă (publică și privată) și cu participarea capitalului străin.

Numărul șomerilor în trimestrul III al anului 2011, a constituit 71,0 mii, fiind în reducere cu 14,4 față de trimestrul III al anului 2010, distribuindu-se după cum urmează: bărbați – 55,0%, din totalul numărului de șomeri și persoane din mediul urban – 61,1%. Rata șomajului a înregistrat 5,3%, în trimestrul III al anului 2011, indicând o reducere cu 1,2 % față de trimestrul III a. 2010 (6,5%).

Concluzii

Analizele efectuate arată că situația vizând resursele câmpului muncii trezește sentimente de îngrijorare. Situația în Moldova este una deosebită, pe de o parte țara nu dispune

de resurse naturale și rezerve economice, pe de altă parte, pe termen mediu nu se prevede o schimbare a situației existente.

Imobilitatea agențiilor și inspectoratelor existente în număr mai mare decât în țările vecine, creează bariere birocratice și conduc la comportamente neadecvate, iar legile, chiar dacă sunt bune nu se execută, ba chiar sunt folosite coruptiv ceea ce nu garantează eficiența acestora.

Perspective

În prezent, nivelul redus de dezvoltare a sectorului real al economiei nu este capabil să asimileze o mare parte a forței de muncă. Cele mai dezvoltate sectoare ale economiei rămân comerțul, serviciile și construcțiile, adică ceea ce nu necesită timp îndelungat de recuperare a investițiilor și număr mare de angajați.

Pe termen mediu se conturează o stabilizare a șomajului cu tendințe de diminuare. Totodată, una din problemele-cheie, care se cere soluționată imediat este crearea noilor locuri de muncă. La acest capitol există unele probleme, deoarece crearea noilor locuri de muncă ține de lărgirea potențialului de producție, investiții noi sau crearea de noi întreprinderi. Rata de înființare a întreprinderilor noi se menține la un nivel scăzut.

Climatul de afaceri prietenos pentru sectorul privat este soluția de bază pentru eliminarea distorsiunilor de pe piața muncii. Pentru atragerea investitorilor străini, dar și autohtoni, astfel încât intervenția acestora să contribuie la soluționarea problemelor pieței muncii și a plății salariilor mai mari, se cer eforturi importante în ceea ce privește politicile economice și sociale.

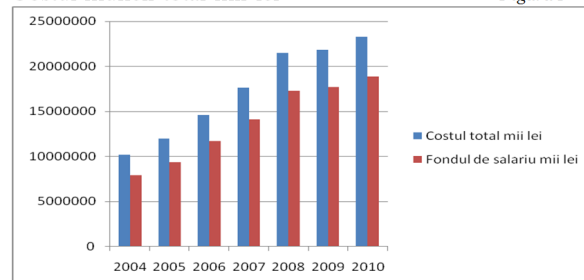
5. COSTUL MUNCII – OFENSĂ SOCIALĂ

Analiza remunerării muncii în Republica Moldova, în luna iulie a anului 2011, este caracterizată prin următoarele:

- ✓ Începând cu anul 2010 economia Moldovei a înregistrat o ușoară creștere economică;
- ✓ Această relansare survenită după criza anilor 2008-2009, a condus la creșterea cererii de bunuri și servicii din sectoarele de comerț, construcții și industrie;
- ✓ S-a înregistrat o ușoară majorare a salariilor în aceste domenii;
- ✓ Începând cu anul 2004, Fondul salarial în Moldova a fost în permanentă creștere astfel atingând valoarea de 19,84 miliarde lei în 2010 (figura 1).

Costul muncii total mii lei

Figura 1

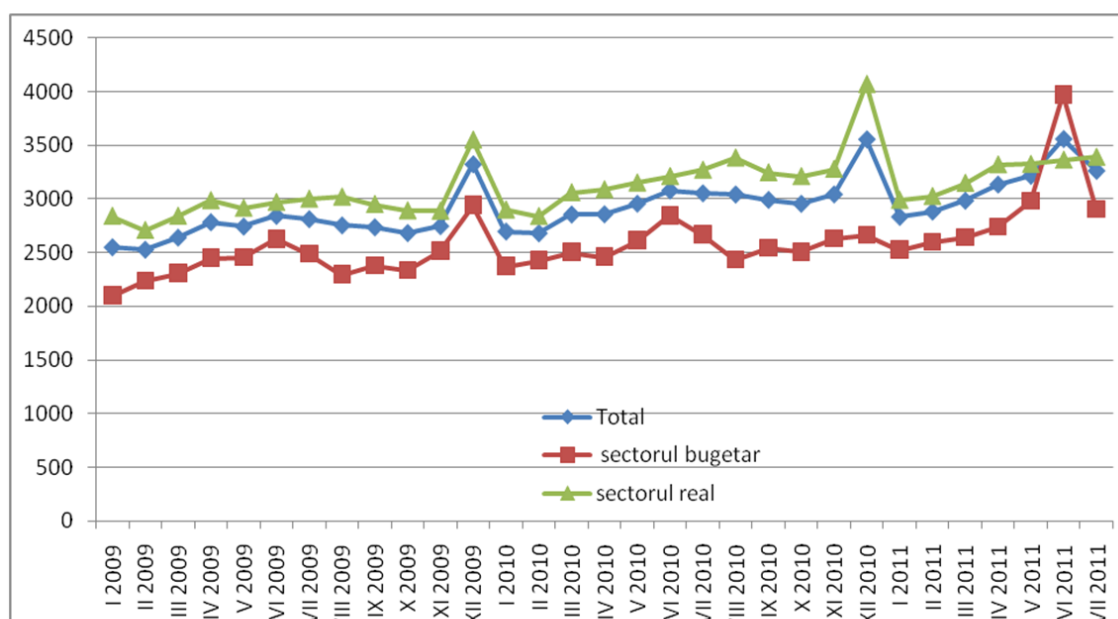

Sursa: BNS

În prima jumătate a anului 2011 remunerarea medie a unui salariat în economia națională a trecut pragul de 3310,0 lei. Comparativ cu luna iulie a anului 2010 salariul mediu nominal a crescut cu 11%, iar cel real – cu 2,5%. Salariul în sectorul real a constituit 3390,1 lei, iar în sfera bugetară a fost de 2905,2 (figura 2).

Salariul mediu lunar al unui lucrător în anii 2009-2011 în lei

Figura 2

Sursă: Biroul Național de Statistică

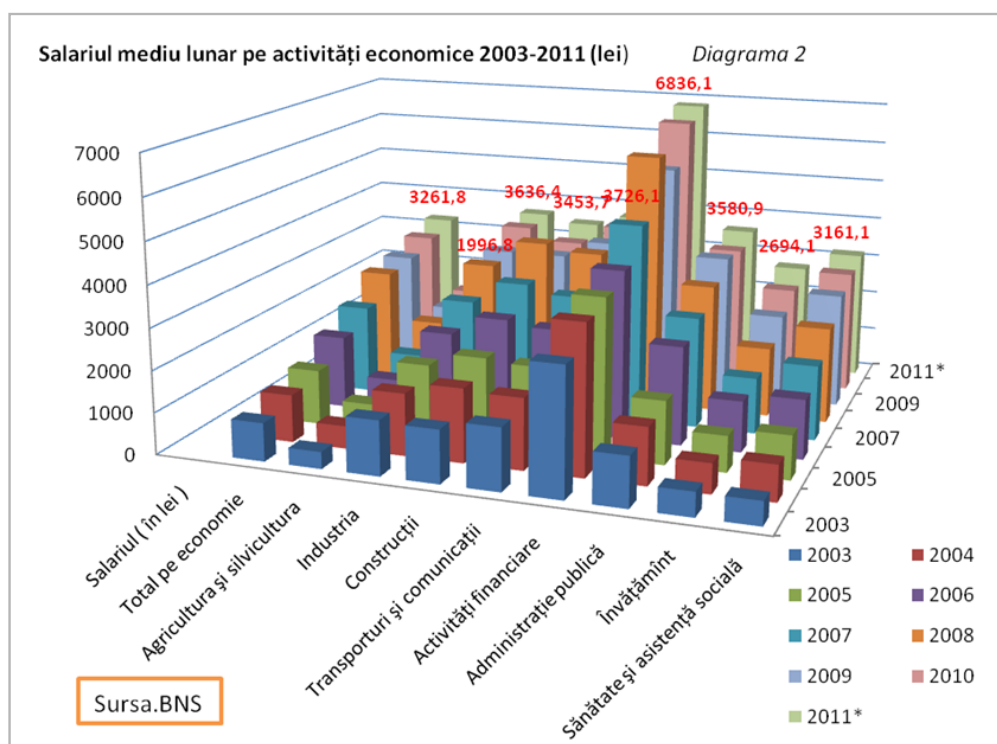
Cele mai mici salarii medii pe țară au fost înregistrate în agricultură, industria vânatului și silvicultură – 1996,8 lei, hoteluri și restaurante – 2270,8 lei, învățământ – 2694,1 lei, iar mai mari - în domeniul activității financiare – 6836,1 lei, energiei electrice și termice, gaze și apă – 5022,4 lei, tranzacții imobiliare – 4262,3 lei, transporturi și comunicații – 3726,1 lei, industrie – 3636,4 lei, administrație publică – 3580,9 lei, construcții – 3453,7 lei.

Conform datelor prezentate de BNS, în prima jumătate a anului 2011, ritmul real de creștere a salariului mediu al unui angajat, față de 2010 a fost mai înalt, decât cel pe economie și anume: în domeniul agriculturii și silviculturii – cu 13,5%, construcții – cu 4,8%, învățământ – cu 1,6% și industrie – cu 0,2%. Totodată, în domeniile sănătate, asistență socială și administrație publică salariul real s-a diminuat cu 1,9%, în sfera financiară

– cu 1,6% și în transporturi și comunicații – cu 0,8%.

Începând cu anii 1993 în Republica Moldova s-a format un fenomen numit diferența dintre salarii, în funcție de tipurile de activități economice². În perioada de până la 2003, această discrepanță s-a majorat de mai multe ori atingând un coeficient de 7 ori mai mare.

Analiza datelor în structura activităților economice în perioada anilor 2003-2011, relevă o diminuare a discrepanței salariale al unui salariat, între unele genuri de activitate economică (diagrama 2). Astfel, dacă salariul mediu în domeniul financiar, în luna martie 2000, era de circa 7,2 ori mai mare decât cel mediu pe economie, atunci în decursul anilor următori s-a diminuat, în special, din cauza creșterii salariului mediu pe economie, într-un ritm mai înalt decât cel din domeniul „activități financiare”.

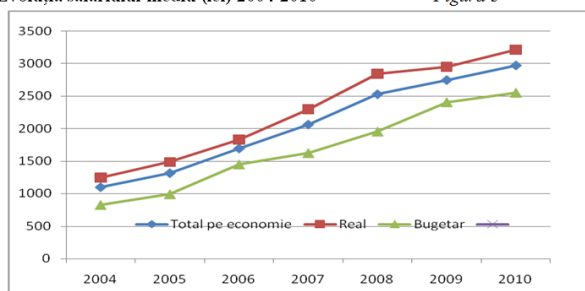

2 Anexa 2: Salariul mediu lunar pe activități economice 2003-2011 (lei) . Discrepanțele dintre salarii pe genuri de activitate începând cu anul 2003.

Salariul nominal mediu pe economie a unui angajat în câmpul muncii în Moldova, începând cu 2004 (figura 3) a înregistrat o creștere permanentă, atingând la finele anului 2010 cota de 2971.71 lei, salariul real 3210.93 lei, iar salariul bugetar 2552.52 lei (figura 3)

Evoluția salariului mediu (lei) 2004-2010

Figura 3

Sursa: BNS

Concluzii

Situația în domeniul remunerării muncii pe parcursul anilor s-a modificat simțitor în direcție pozitivă, totuși, reflectă unele aspecte mai puțin favorabile.

Chiar dacă salariile sunt în creștere, în unele domenii valoarea acestora nu este suficientă pentru a duce un trai decent. Despre aceasta ne vorbesc creșterile de prețuri care se țin în lanț, dar și alți factori pe care îi vom descrie în continuare.

Există un aspect negativ ce ține de retribuirea muncii în termenii stabiliți de legislație. Suma restanțelor pentru retribuirea muncii, la 1 august 2011, a constituit 134 mil. lei și s-a majorat cu 3 mil. lei față de 1 iulie 2011. Cea mai mare parte a restanțelor revine datoriilor istorice ale agenților economici din domeniile agriculturii și industriei prelucrătoare. Datoriile pentru retribuirea muncii la situația din 1 august 2011 s-au diminuat de circa 4,8 ori față de suma maximă (638,6 mil. lei) acumulată la sfârșitul anului 1998.

Perspective

Pe termeni mici și medii se prevede o creștere lentă a salariilor tuturor categoriilor de angajați. În toate sectoarele economiei naționale, în ultimii ani, se înregistrează o creștere a veniturilor din vânzări. Totodată, în perioada 2008-2011, impozitul pe venitul întreprinderilor a fost „0”, investițiile în sectorul real nu au avut o creștere deosebită față de ceilalți ani în aceeași perioadă, iar salariile au stagnat. În următorii ani raportul dintre salarii și coșul minimal de consum nu va înregistra schimbări esențiale.

6. REZERVE DE ACOPERIRE A DEFICITULUI COSTULUI MUNCII

Conform unor calcule, aproximativ 50% din fondul de salarizare este achitat ilegal (în plic). Dacă e să luăm în calcul faptul că fondul de salarii în 2010 a constituit 18,84 miliarde lei, atunci și consecințele sunt pe măsură. Conform estimărilor, volumul de salarii achitate ilegal constituie în 2010, aproximativ 9,42 miliarde lei. De aici decurg două efecte financiare negative:

1. Statul nu primește suma reală ce i se atribuie sub formă de impozit pe venit, BASS nu primește contribuțiile respective de asigurări sociale obligatorii și pensii, BAOM nu primește contribuțiile de asigurări obligatorii în medicină.
2. Persoanele care acceptă plata ilegală sunt supuse riscurilor de a nu i se achita complet indemnizațiile reale în cazuri de boală, accidente etc., iar la vârsta de pensionare există riscul de a primi o pensie nesemnificativă și nedemnă nivelului respectiv de viață.

Conform unui sondaj realizat de către câțiva experți independenți, în vara anului 2010, starea de lucruri referitoare la fenomenul „salarii în plic” este îngrijorătoare. La sondaj au luat parte 540 persoane cu vârsta cuprinsă între 20 – 53 de ani. Sondajul a fost realizat în orașele Chișinău, Bălți, Orhei, Hâncești, Cahul, Leova și Ștefan Vodă. Rezultatele acestui sondaj relevă că la întrebarea „Aveți contract de muncă?”

76 % - au răspuns „DA”;

21% – au răspuns „NU”;

3% - n-au răspuns nicicum.

Celor 76%, care au spus „DA”, li s-a mai adresat o întrebare: „Primiți salariu în plic?” La această întrebare afirmativ „DA” au răspuns – 68%, care au declarat că salariul din plic e mai mare decât cel înregistrat cu 1- 4 ori.

Cei 21% care nu au contract de muncă au declarat că primesc salariul în mână fără să semneze vreun document.

La întrebarea: Ce se întâmplă în cazul concediilor de boală?

- 38 % nu pleacă în concediu să nu piardă locul de muncă;
- 41% nu au fost nici o dată în concediu de boală;
- 21% în timpul concediilor de boală muncesc fiindcă nu li se plătește.

La întrebarea: Care este programul de muncă, răspunsurile a fost:

- muncesc peste program fără plată adăugătoare;
- îndeplinesc un volum de muncă de câteva ori mai mare;
- îndeplinesc mai multe funcții fără plată;
- nu se respectă Codul muncii.

Peste 67% din cei intervievați au afirmat că visează la un loc de muncă peste hotare. 14% din respondenți muncesc în companii mixte, 72% în companii autohtone, restul

în diferite agenții și instituții. Dacă numărul populației ocupate în trimestrul III al anului 2011 a constituit 1276,2 mii și numărul de salariați bugetari constituie circa 250,0 mii angajați, atunci angajații pasibili de a primi salarii ilegale constituie aproximativ 1026,0 mii. Iar dacă facem referință la cifrele sondajului, 76% din cei pasibili de salarii în plic constituie 780,0 mii angajați.

Concluzii

Despre situația fenomenului „salarii în plic” (ilegale) se cunoaște foarte bine, atât în societate, cât și în toate organele de stat, inclusiv pe verticală până la conducerea țării. Se vorbește foarte mult despre acest fenomen și în mass-media. Situația formată trage competitivitatea economiei moldovenești înapoi, face bunăstarea populației și rea.

Ministerul muncii are în structura sa Inspecția muncii, Ministerul de finanțe - Serviciul fiscal, există și Centrul de Combatere a Crimelor Economice și Corupției, Federația Republicană a Sindicatelor, alte organe și servicii cu funcții de control asupra respectării legislației muncii. Însă care este calitatea și atribuțiile acestora asupra fenomenului salariilor ilegale nu se cunoaște.

Este clar că nu există colaborare între aceste instituții în scopul reducerii fenomenului salariilor ilegale. Evoluția și dinamica acestui fenomen nu este studiată oficial de nimeni în Republica Moldova. De ce se tolerează astfel de situații de către actorii implicați? Or aceasta a devenit convenabilă pentru toți? De ce nu se întreprind măsuri decisive și acțiuni reale pentru a stopa acest fenomen negativ?

Posibil că răspuns la aceste întrebări există, dacă facem referință la portretele celor care au tangență cu mediul de afaceri, or

mulți din ei sunt proprietari a unei bune părți a acestui domeniu. Cine sunt aceștia? Un număr impunător ocupă funcții înalte în stat, ei sunt și proprietari, alții, de care depinde monitorizarea fenomenului „salarii în plic” sunt fondatori sau coproprietari la un număr mare de întreprinderi, iar alții, care nu sunt fondatori, dar activează în serviciile de control și inspectare sunt preocupați de suplinirea salariilor lor mici.

Pe de altă parte, condițiile de angajare sunt foarte aspre. Angajatul în orice moment poate rămâne fără sursă de existență. De aceea, salariații acceptă orice formă de retribuire a muncii, inclusiv ilegală numai să nu fie privați de sursa lor de existență. În așa mod se închide cercul vicios al fenomenului „salarii în plic”.

Perspective

În viitorul apropiat fenomenul „salarii ilegale” va evolua și mai mult și poate atinge proporții mult mai mari, dacă nu vor fi întreprinse acțiuni reale și concrete. În cazul când acțiunile se reduc doar la declarații de diferit rang, situația poate ieși de sub control, iar prognoza de mai sus va fi materializată.

Unele recomandări în aplanarea acestei situații ar fi acțiunile sinergice ale organelor abilitate, responsabile de lichidarea acestui fenomen.

Legalizarea acestor salarii pe termeni mici și medii ar schimba mult prognozele salariale privitor la angajații din Moldova. Efectul nu s-ar face așteptat, deoarece legalizarea acestui fenomen ar oferi oportunități de majorare:

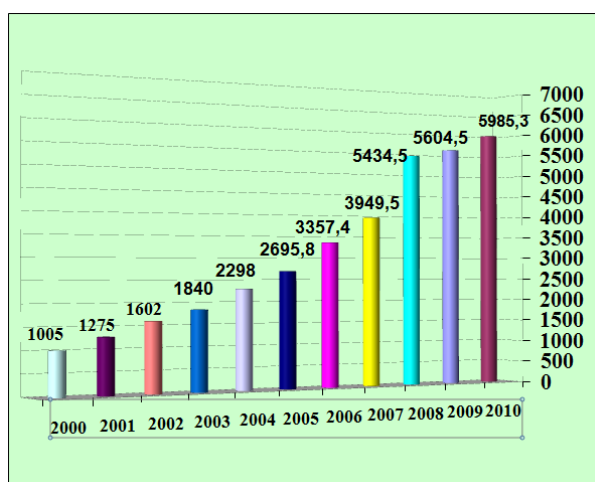
- a salariilor sferei bugetare (angajaților din sfera ocrotirii sănătății, educației, administrației publice etc.);
- a pensiilor și indemnizațiilor;
- a asistenței sociale.

7. PROTECȚIA SOCIALĂ – VISURI NEÎMPLINITE

Garantarea socială din partea statului este obiectivul principal al sistemului public de asigurări sociale. Prin termenul de *garan-tare* trebuie să se înțeleagă, în deplin sens, că persoana asigurată este real protejată, dar nu ridiculizată. Evoluția acumulării contribuțiilor la BASS este prezentată mai jos.

Figura 4

Dinamica contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii real acumulate

Sursa: CNAS

Analiza datelor statistice relevă o re-stanță a contribuabililor la BASS la data de 01.01.2011 în sumă de 739 921,8 mii lei. Din datele reflectate în figura 4, rezultă că suma acumulată la BASS în anul 2010 este mai mare cu 377,0 mii lei decât în anul precedent. Este de menționat faptul că acest indicator este unul relativ care depinde în mare măsură, atât de numărul de persoane și taxa stabilită pentru anul de gestiune, cât și de perioada pentru care se asigură aceștia. Alocațiile de asistență socială se acordă persoanelor în scopul prevenirii și depășirii situației de dificultate, precum și asigurarea integrării lor sociale.

La data de 01.01.2011, la evidență în CNAS se aflau circa **750 mii** beneficiari ai diferitor tipuri de alocații sociale (tabelul 2).

Tabelul 2. Dinamica mărimii medii a pensiilor de asigurări sociale în perioada anilor 2006-2010 (lei)

Categoriile de pensii	Anii				
	2006	2007	2008	2009	2010
pentru limită de vârstă	457,51	565,83	666,28	800,82	836,50
de invaliditate	380,96	467,42	548,08	652,23	693,90
de urmaș	270,48	318,95	367,62	431,50	449,36
mărimea medie a pensiei	442,26	548,30	646,42	775,54	813,03

Sursa. CNAS

În Republica Moldova este stabilită o gradație mult diferențiată dintre categoriile de pensionari. Conform tabelului 3, situația la 01.01.2011, privind mărimea pensiilor după categoriile de pensionari era următoarea:

Tabelul 3. Distribuirea pensiilor după categorii de pensionari

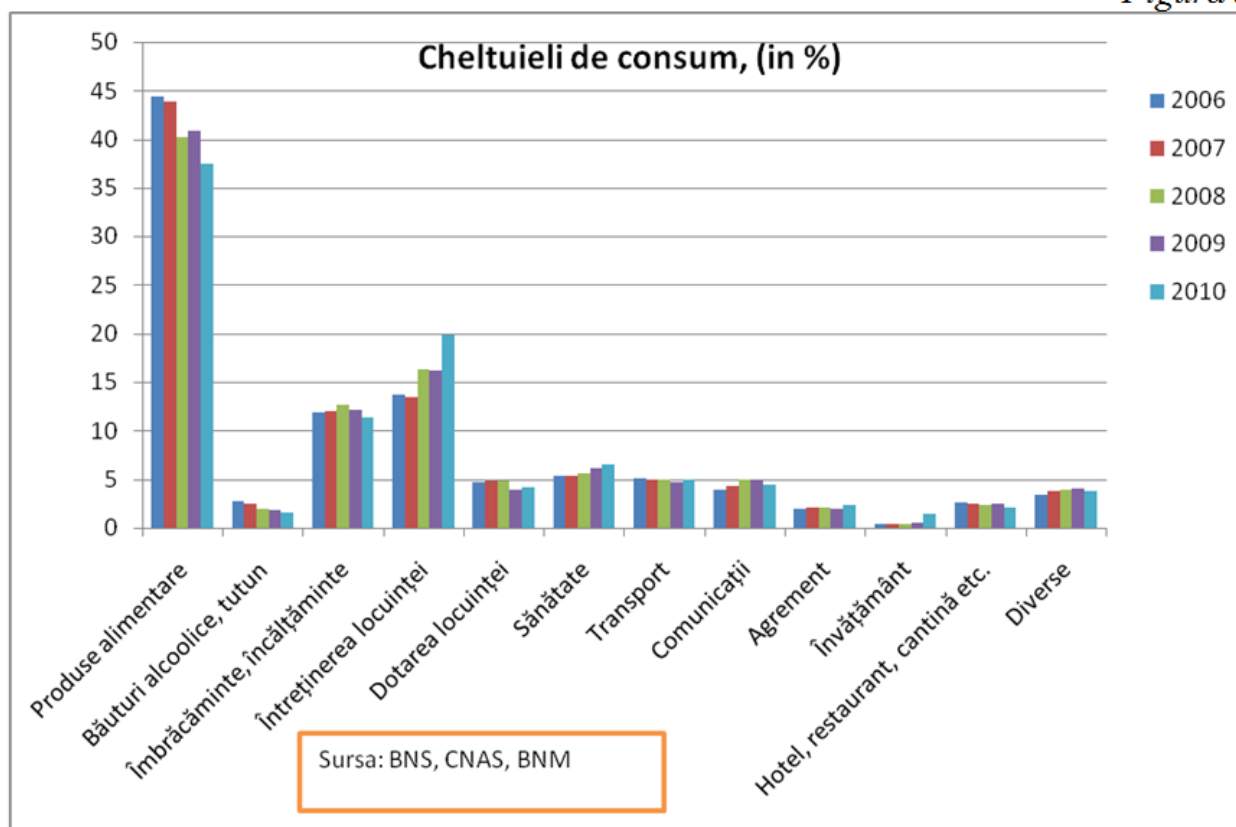
Pensii la 01.01.2011	nr. persoane	lei
Pensii pentru limită de vârstă	459155	873-66
Pensii de invaliditate	130556	666-02
Pensii de urmaș	23937	435-79
Pensii pentru vechime în muncă	1432	1977-74
Pensii deputaților	130	3582-53
Pensii membrilor Guvernului	87	3935-17
Pensii funcționarilor publici	6006	1168-37
Pensii aleșilor locali	437	1521-63
Pensii colaboratorilor vamali	19	1643-53
Pensii procurorilor și judecătorilor	473	2203-41

Sursa : CNAS

Din tabelul 3 se observă diferențele mari dintre pensii. Cea mai mică este pensia de urmaș de 435 lei, iar cea mai mare este pensia de membru al Guvernului în mărime de 3935, adică de 9,05 ori mai mare. Nu se poate admite ca într-un stat social, extrem de sărac, cu o economie extrem de slabă cum este a Moldovei, să existe o discrepanță atât de mare din punct de vedere a echității sociale.

La începutul anului 2011, un număr de 613648 de persoane aveau pensie mică, mult sub nivelul minim de existență sau cel mai grav, nu atinge nici pragul absolut al sărăciei extreme (sau pragul alimentar). Evoluția cheltuielilor lunare pentru o persoană pe perioada anilor 2006-2010 este prezentată în figura 5.

Figura 5

Un moldovean are nevoie, în medie, de cel puțin 1480 de lei pe lună pentru a supraviețui, arată calculele oficiale.

Adulții apti de muncă au nevoie de 1560 de lei pentru coșul minim de consum, în timp ce minimul necesar pentru un copil a fost calculat la 1310 de lei.

Salariul mediu pe economie acoperă de două ori și ceva minimul de existență, iar pensia medie constituie doar 70 la sută din coșul minim de consum.

Concluzii

În prezent un număr impunător al unor categorii de cetățeni sunt permanent supuși procesului de marginalizare și excluziune.

Cea mai defavorabilă situație socială o au persoanele în etate (anexa 3) care, pe bună dreptate, poate fi caracterizată ca una dramatică.

Foștii angajați din sectorul agricol au pensii mizerabile, iar reprezentanții mediului academic și al celui de ocrotire a sănătății au ajuns la nivelul nevoiașilor și săracilor.

Perspective

Republica Moldova dispune de rezerve

care se cer corect gestionate și valorificate. Pe termeni mici și medii, cu păstrarea condițiilor de azi, se prevede o diminuare a ritmurilor de creștere a pensiilor și alocațiilor de asistență socială.

Una din recomandări pentru responsabilității din autoritățile respective, ar fi ca la calculul pensiei să fie luat în considerație indicatorul de discriminare a cetățenilor, astfel ar fi eliminată inechitatea socială accentuată dintre unele categorii de pensionari.

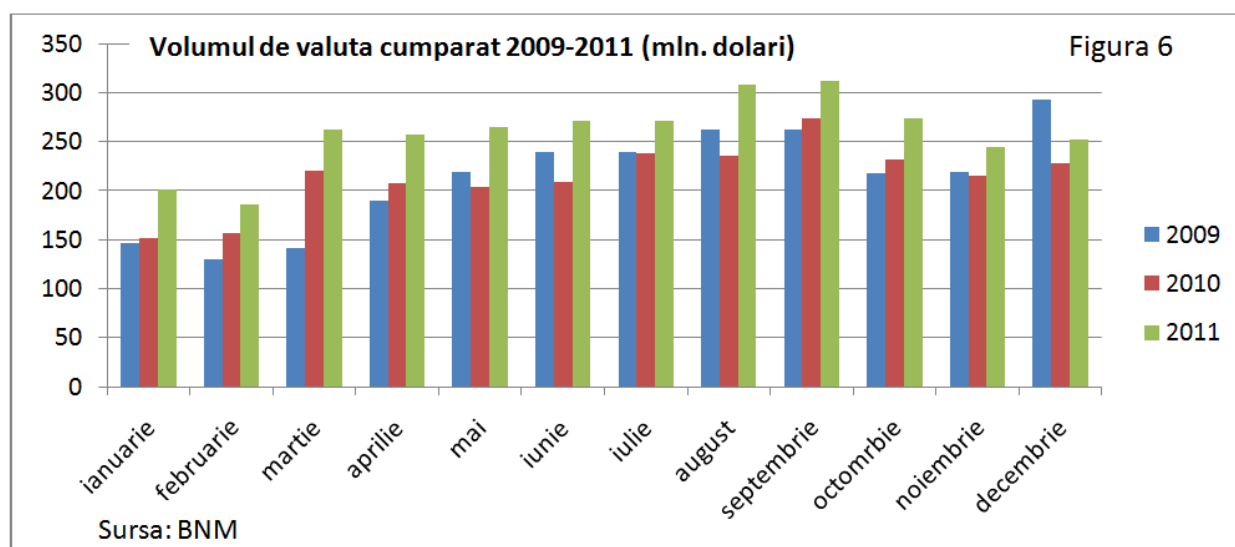
Pentru perioada următoare, pe termen mic și mediu, se prevede o acutizarea a situației păturilor vulnerabile, în special, cetățenii de vârstă a treia și persoanele cu dezabilitați, precum și alte categorii ale populației, care au nevoie permanent de grija statului.

Concomitent, una din recomandări este intensificarea implementării sistemului de pensii nestatale. Legea privind fondurile nestatale de pensii a fost adoptată încă în 1999, însă, până în prezent ea este nefuncțională. Moldova este singurul stat din Europa și CSI, în care sistemul de asigurare cu pensii funcționează după principiul solidarității. În așa țări ca Uzbekistan, Kazahstan, Rusia, Georgia, Armenia și altele acest principiu se apropie de cota minimă.

RATA DE SCHIMB A LEULUI MOLDOVENESC – PÂRGHIE DECISIVĂ

Raportul dintre leul moldovenesc, dolarul american și euro are o misiune importantă pentru dezvoltarea economiei naționale. Influența acestui raport se răsfrânge asupra sectorului real al economiei, sistemului financiar-monetar, bugetar-fiscal și nu în ultimul rând, asupra populației. Rata de schimb al leului moldovenesc a devenit principalul instrument de manipulare a vieții social-economice în Moldova. Despre aceasta ne vorbesc volumele operațiunilor de schimb lunare și anuale, care ating zeci de miliarde lei (figura 6). Pe ultimele 11 luni ale anului 2011 numai pe segmentul de cumpărare a dolarului și euro volumul a atins 2580,0 milioane – volum exprimat în dolari. Aceasta relevă că funcțiile leului moldovenesc, ca mijloc de plată și acumulare, sunt foarte reduse și încrederea cetățenilor în stabilitatea leului este foarte mică.

Analiza cursului de schimb a leului evidențiază efectele negative asupra cetățenilor, care muncesc peste hotare și trimit bani în Moldova. Diferența dintre limitele oscilațiilor cursului de schimb a raportului MDL/USD constituie aproximativ 1,0 leu, iar MDL/EUR aproximativ 1,5 lei. Pentru anul 2011, estimativ, remitențele au constituit 1550,0 milioane dolari, iar conform datelor BNM, cumpărarea în numerar a valutei străine pe 11 luni ale 2011 a constituit 2580,0 milioane dolari. Aceste volume de monedă străină sunt schimbate pe parcursul anului de către cetățeni, iar la diferența cursului, în diferite perioade de timp, suma reală care trebuie să fie obținută, este redusă cu această diferență. Dacă la începutul lunii mai 2011, cursul MDL/EUR era de 17,10 lei pentru un euro, atunci la sfârșitul lunii decembrie 2011, cursul a scăzut pana

la 15,07 lei. Diferența se observă imediat. În acest fel, la începutul lunii mai, la o sută de euro vânduți puteau fi încasate 1710 lei, iar la sfârșit de an această sumă s-a redus cu 203,0 lei sau se putea încasa doar 1507,0 lei. La sumele mari această diferență de curs constituie sute de milioane și chiar miliarde de lei.

Rata de schimb a leului moldovenesc față de euro și dolar nu are la baza de formare realități economice și financiare. Moldova nu are resurse naturale, sectorul de producție este unul foarte redus, prețurile cresc de 20 de ani în continuu, puterea de cumpărare scade de la o zi la alta, piața financiară în Moldova nu funcționează, balanța comercială se menține în stare de deficit de la data formării statului, datoria externă crește cronic, etc. Analizând aceste constatări, putem ferm concluziona că rata de schimb a leului moldovenesc față de alte monede internaționale, se stabilește tehnic și este în deplină dependență de raportul dintre USD/EUR pe piețele financiare internaționale.

La stabilirea cursului de schimb al leului moldovenesc se folosește coeficientul zilnic al raportului EUR/USD pe piețele financiare internaționale. În funcție de evoluția acestui

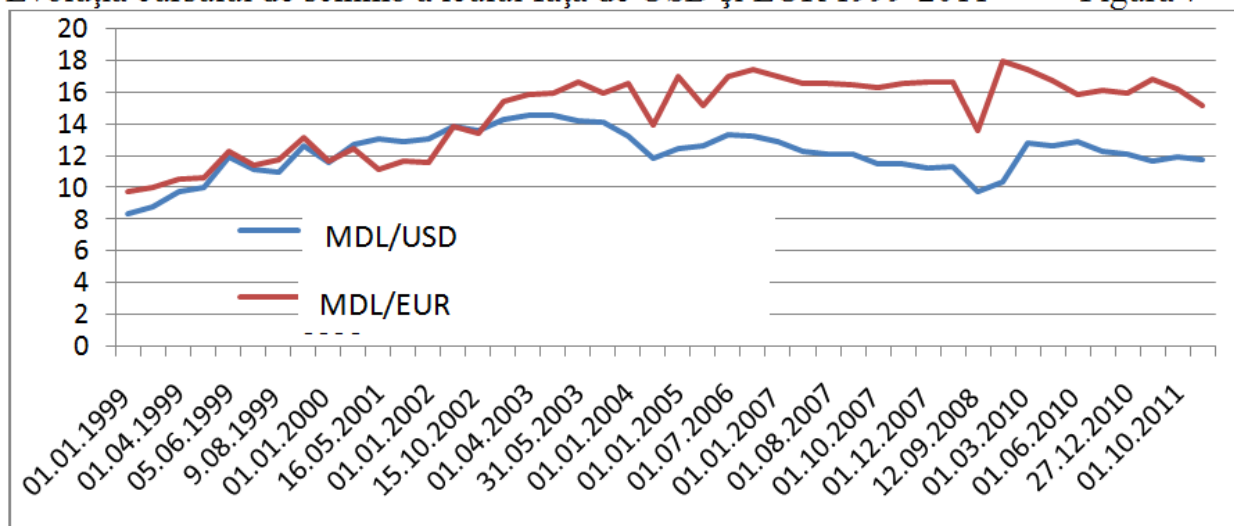
raport (+/-) evoluează și cursul leului moldovenesc.

1. Se reduce raportul MDL/EUR, păstrându-se raportul MDL/USD fără schimbări.
2. Se majorează raportul MDL/USD, păstrându-se raportul MDL/EUR fără schimbări.
3. Se reduc ambele raporturi MDL/EUR și MDL/USD, astfel încât pe piața autohtonă să fie menținut același nivel al raportului EUR/USD de pe piețele internaționale.
4. Se majorează raportul MDL/EUR, iar raportul MDL/USD rămâne neschimbat.
5. Se reduce raportul MDL/USD, iar raportul MDL/EUR rămâne neschimbat.
6. Se majorează ambele raporturi MDL/EUR și MDL/USD, astfel încât să fie menținut și pe piața Republicii Moldova același nivel al raportului EUR/USD de pe piețele internaționale.

Evoluția cursului de schimb a leului față de dolar și euro este prezentată în figura 7.

Evoluția cursului de schimb a leului față de USD și EUR 1999-2011

Figura 7

Concluzii

Raportul EUR/USD, exprimat de rata de schimb al leului moldovenesc cu euro și dolarul american, în Moldova, în toată evoluția sa, a coincis cu raportul EUR/USD pe piețele financiare internaționale. Presupunem că scopul BNM, ca autoritate în funcționarea pieței valutare, se reduce doar la păstrarea raportului dintre EUR/USD în Moldova.

Rata de schimb al leului moldovenesc afectează sectorul real al economiei, creează bariere pentru export și influențează evoluția prețurilor pe segmentul de creștere.

Perspectivile evoluției cursului leului moldovenesc depind de mai mulți factori. În primul rând, trebuie inventariat tot sistemul de funcționare a pieței valutare. Este necesar să lăsăm loc, ca la formarea cursului de schimb al leului moldovenesc față de celelalte mone-de, să se manifeste factorii reali de care depinde și trebuie să depindă rata de schimb.

Trebuie de lansat, în deplină măsu-

ră, funcționarea legilor pieții, unde criteriile și principiile economiei de piață să funcționeze cu adevărat, iar factorul determinant, cum este implicarea politicului și clanurilor în aceste procese, să fie înlăturate, deoarece pot dăuna în continuare dezvoltării economice și a situației sociale în general.

Perspective

Dezvoltarea economică poate fi lansată, dacă există suport de mijloace financiar-monetare, însă, prin intermediul cursului de schimb se produce sterilizarea totală a pieței monetare, în rezultat, dispar mijloacele circulante în sectorul de producție și astfel, asigurarea pieței de consum se face din importuri.

În următorii ani rata de schimb sa va menține într-un coridor elaborat de BNM.

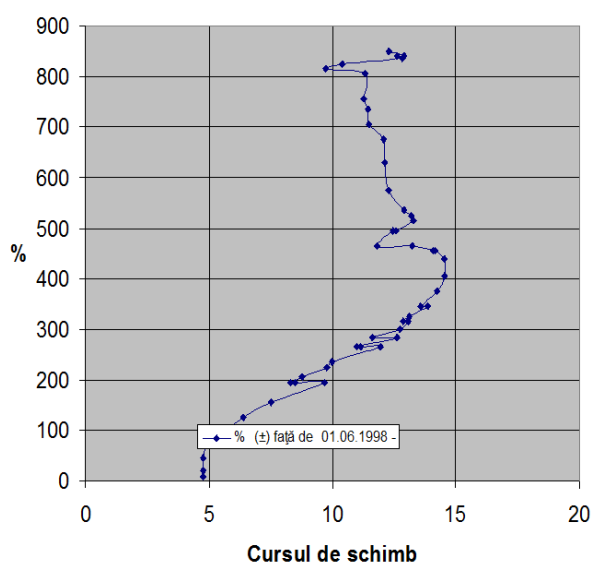
Există premise ascunse, manifestarea cărora poate acutiza situația de pe piața valutară, astfel **încât să fie** inițiată o criză valutară.

8. INFLAȚIA ȘI RATA DE SCHIMB

Rata de schimb a leului influențează, practic, toate sferele activității economice din Moldova. În Republica Moldova, prețurile, în decursul evoluției lor, au fost direct influențate de rata de schimb. Începând cu momentul introducerii leului, la fiecare majorare a ratei de schimb, pe piața de mărfuri și servicii aveau loc șocuri de majorare a prețurilor la absolut tot ce se vindea.

Figura 8

Corelația dintre rata de schimb și creșterea prețurilor la principalele mărfuri de consum 1994-2010

Elaborat în baza observărilor autorului

Mecanismul de influență a prețurilor pe toată evoluția era următorul:

1. MDL/USD „↑” – inflația „↑”
MDL/USD „↓” – inflația „0”

2. Momentul de trecere a agenților economici la prețuri convenționale în euro:

MDL/EUR / MDL/USD „↑” – inflația „↑”

3. MDL/EUR „↑” – inflația „↑”

MDL/EUR „↓” – inflația „0”

Conform teoriilor clasice, dar și analizelor fundamentale și tehnice contemporane, trend-urile piețelor financiare internaționale sunt influențate de mai mulți factori cu impact puternic. Unul din factorii (pârghiile) cu impact puternic asupra prețurilor (inflației) îl are rata dobânzii, care influențează masa monetară. Specificul pieței moldovenești este absolut diferit de cele europene și internaționale. Analizele efectuate de-a lungul anilor au demonstrat acest lucru. Reducerea și majorarea ratei dobânzilor pe parcursul anilor, practic, nu a influențat nicidecum evoluția prețurilor (inflația). Aceasta a fost determinată, tot timpul, de rata de schimb al leului până în 2003-2006. Începând cu 2006 asupra inflației s-a mai adăugat și rata dobânzii. Însă, această influență este indirectă, doar prin rata de schimb, deoarece la intervențiile BNM pe piața valutară, precum și prin manipularea ratei dobânzii, are loc retragerea de pe piață a leului. Este cunoscut că majoritatea cetățenilor păstrează economiile sale în monedă străină, chiar în băncile comerciale. Adicional, aproximativ 50 la sută din numerar este asigurat de remitențe. În consecință, în mod artificial, se

formează deficitul de monedă națională, piața fiind invadată de valută străină. În rezultat, deficitul artificial de lei reduce costul dolarului și euro. Exact în aceeași manieră, are loc procesul invers asupra pieței valutare din Moldova, când apare excesul de monedă străină.

Concluzii

Evoluția inflației nu este influențată de factorii reali. Rata de schimb fiind factorul determinant în evoluția prețurilor, mai ales la produsele alimentare și îmbrăcăminte.

Modelele econometrice demonstrează corelația inversă, când prețurile influențează rata de schimb și rata dobânzii.

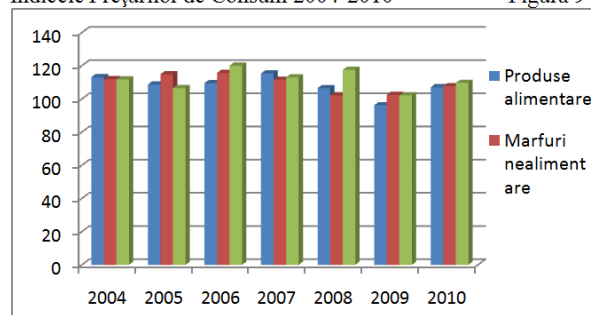
Aceste constatări explică clar și confirmă faptul că în sistemul financiar-monetar din Moldova ceva nu funcționează așa cum trebuie. În așa fel, factorul determinant la formarea prețurilor de pe piața Moldovei rămâne a fi, și în continuare, nu cererea și oferta dar rata de schimb.

Valurile de scumpiri care au avut loc în ultimii ani, începând cu 2007, au fost provocate, în cea mai mare parte, de incapacita-

tea gestionării macroeconomice 2007-2009, care a avut impact direct până la finele anului 2011.

În prezent, resursele energetice sunt catalizatorul principal al IPC, deoarece, practic toate resursele energetice utilizate în Moldova, sunt din import. De aceea, orice deviere a prețurilor la aceste resurse la locul lor de origine sau orice eveniment politic din Moldova, este imediat resimțit de către economia Moldovei, inclusiv de cetățeni. Evoluția IPC este prezentată în figura 9.

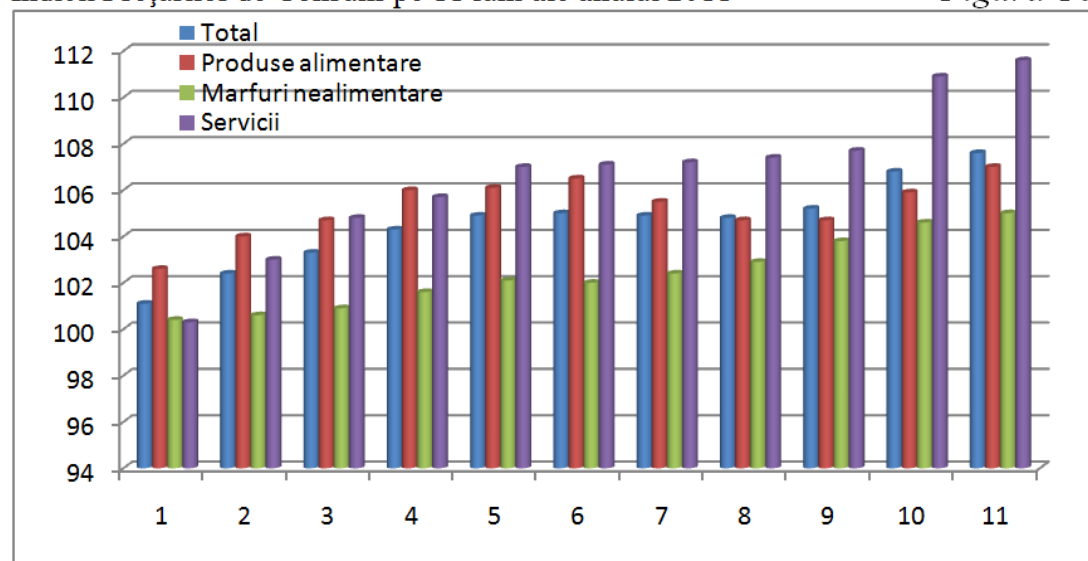
Indicele Prețurilor de Consum 2004-2010 Figura 9

Sursa: BNS

Începând cu anul 2006, cele mai mari creșteri de prețuri au avut loc în sfera serviciilor. Aceeași situație se observă și la IPC în anul 2011, conform diagramei de mai jos.

Indicii Prețurilor de Consum pe 11 luni ale anului 2011 Figura 10

Sursa de date: BNS

Perspective

Pentru termenii mici și medii se așteaptă o creștere a prețurilor, practic, la toate categoriile de mărfuri și servicii cu, minimum, 7-10 %. Această creștere este de așteptat o dată cu reintroducerea impozitului pe venit la cota de 12% pentru persoanele juridice. La această previziune s-a luat în calcul și atitudinea psihologică, comportamentul oamenilor de afaceri din Moldova, deoarece, deși cota

impozitului este de doar 12%, businessmenii vor majora prețurile proporțional venitului din care v-a trebui calculat acest impozit. După introducerea cotei „zero” a acestui impozit (ianuarie 2008), prețurile nu s-au redus. În prima jumătate a anului 2012 se așteaptă o altă scumpire din cauza majorării accizelor la carburanți, gaz lichefiat, articole din tutun, automobile și altele.

9. REMITENȚELE – COLACUL DE SALVARE A ECONOMIEI

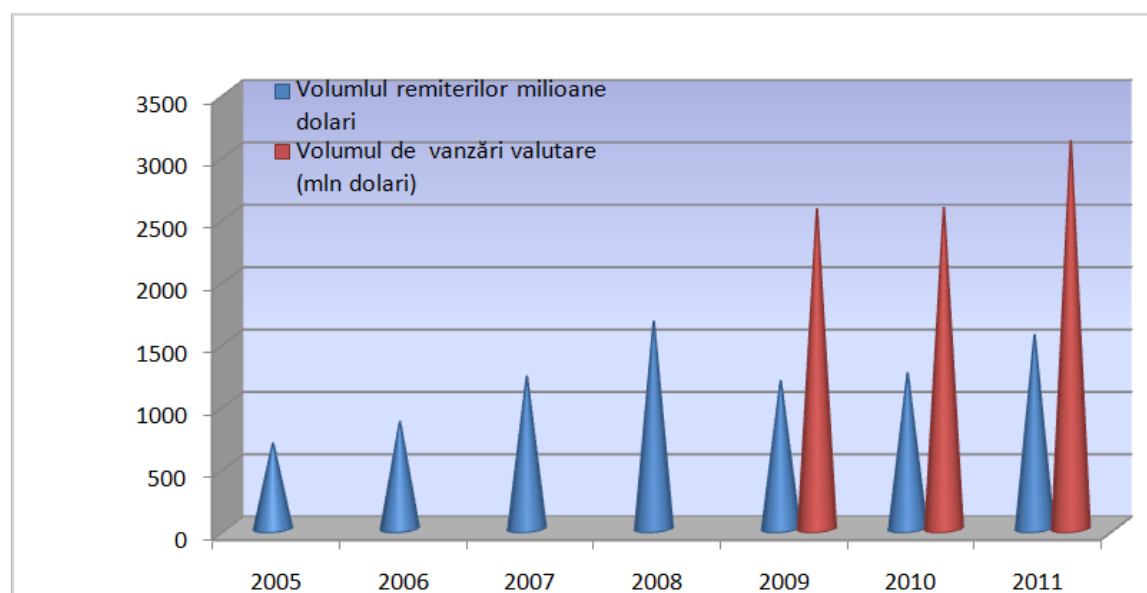
Remitențele devin suportul cel mai considerabil în asigurarea balanței comerciale și alimentarea consumului. Pe parcursul anilor 2004-2011, remitențele au constituit aproximativ 9058,52 milioane dolari, iar în 2011 estimativ 1550,0 milioane dolari. În ultimii trei ani, 2009-2011, volumul de cumpărări de valută în numerar, exprimat în dolari, pe piața valutară din Moldova a constituit aproximativ 8,234 miliarde dolari. Aceste cifre ne vorbesc despre faptul că moneda internațională este factorul-cheie al economiei Moldovei. Din figura 11 se vede clar evoluția cumpărării valutei în perioada anilor 2009-2011, dar și

volumul de remitențe care intră în țară, ambele păstrând aceeași tendință în evoluția lor.

Remitențele influențează operațiunile de import-export. În figura 12 se reflectă tendințele comerțului exterior al Moldovei și deficitul balanței comerciale, care tinde, cronic, spre creștere. Pe parcursul anilor 2004-2011, toți indicatorii: volumul de export, de import și remitențele au avut aceleași tendințe. Fără suportul valutar care provine din transferurile de la angajații de peste hotare, economia Republicii Moldova putea fi declarată insolubilă.

Volumul remitențelor 2004 – 2011

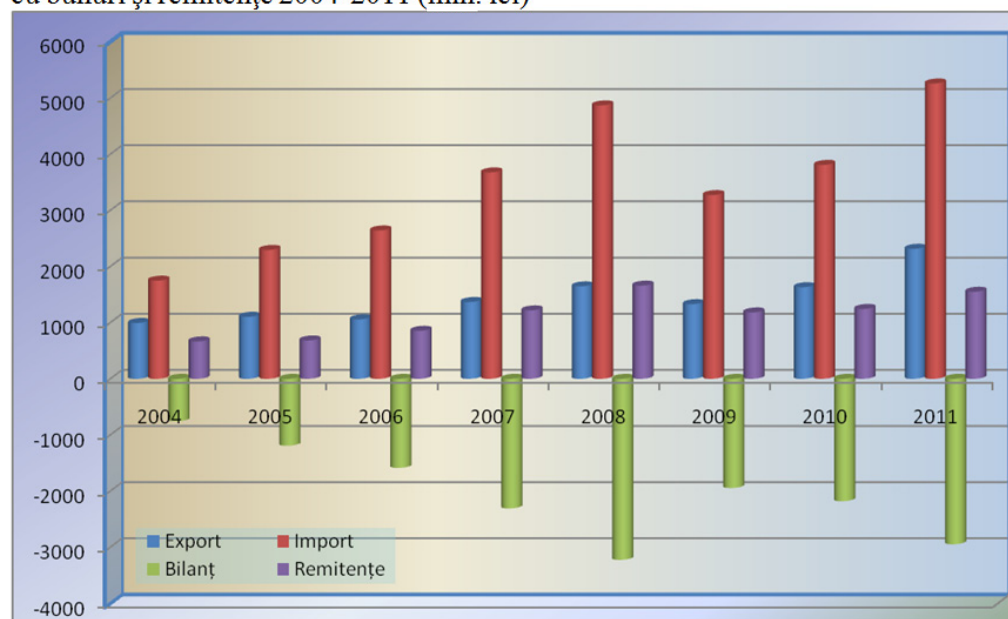
Figura 11

Sursa: BNS, BNM

Corelația dintre balanța comercială a comerțului
cu bunuri și remitențe 2004-2011 (mln. lei)

Figura 12

Sursa de date: BNS, BNM

Pe termeni mici și medii, se prevede o amplificare a dependenței balanței comerciale de remitențe. Volumul remitențelor are tendințe de reducere și aceasta poate forma un deficit puternic în balanța comercială.

O mare parte din exporturi o prezintă reexporturile. Cunoaștem că investițiile directe în economie, în 2008, sau redus dramatic, prezența investitorilor în economia moldovenească este moderată. De aceea este greu de a prognoza o creștere a exporturilor produselor autohtone.

Concluzii

Tendința investițiilor în economia moldovenească, pe toată perioada menționată, a vizat mai mult sferele de activitate unde se pot obține profituri mari și imediate. Aceste sfere sunt comerțul cu ridicata și amănuntul, serviciile de telefonie și informaționale, construcția de apartamente.

În Moldova lipsește un program vast de susținere și facilitare a investițiilor în sectorul real al economiei. Prima tentativa a

Guvernului Moldovei de a iniția procesul de atragere a investițiilor în economia țării, a avut loc o dată cu aprobarea Hotărârii nr. 972 din 18.10.2010 cu privire la Programul-pilot de atragere a investițiilor în economie „PARE 1+1” pentru anii 2010-2012. Acesta a fost un pas pozitiv, dar nu suficient.

Pe toată perioada funcționării acestui program, valoarea totală a remitențelor investite în economie a constituit, aproximativ, 17,0 milioane lei. Rezultatul acesta ne vorbește despre faptul că populația nu se grăbește să facă investiții, chiar și în condiții foarte avantajoase. Din discuțiile cu unele persoane, care au avut intenția de a recurge la acest program, am concluzionat că procesul este unul birocratic, sofisticat cu cerințe foarte severe. Alte persoane declară că nu au încredere în acest program. Totodată, acest Program este unul nereușit, deoarece, din start, impune condiții care nu sunt acceptabile, cum ar fi dictarea sferelor de activitate economică în care să se efectueze investiția respectivă.

Prin adoptarea Programului „PARE

1+1” au fost discriminați ceilalți cetățeni, care nu au emigrat, dar locuiesc și muncesc în Moldova. Pentru aceștia nu au fost elaborate nici un fel de strategii de susținere reală, care să creeze condiții egale pentru toți cei care ar dori să investească.

Perspective

Analizele evenimentelor ultimilor ani relevă tendințe de reducere a volumului remitențelor. De la an la an dispare motivația ca cei aflați peste hotare să mai transfere bani pentru susținerea rudelor, părinților și copiilor. Majoritatea din cei emigrați se stabilesc cu traiul în țara unde au plecat la muncă, luându-și copii cu ei. O parte din acești emigrați nu mai au părinți în viață. Tendința respectivă se va amplifica în următorii ani.

Pentru ca în următorii 2-3 ani să aibă loc o creștere a procesului de atragere a investițiilor în sectorul întreprinderilor mici și mijlocii, este nevoie de multe mecanisme și instrumente, care să vină în ajutorul real al celor ce au dorința de a investi.

În primul rând, trebuie să fie elimina-

te, o dată și pentru totdeauna, barierele birocratice din calea mecanismelor și procedurilor de investire, solicitate, în egală măsură, atât de investitorii străini, cât de cei din țară. Tot timpul se acordă atenție doar investițiilor de peste hotarele țării, uitându-se că în Moldova există potențialul investițional autohton. În acest caz, condițiile trebuie să fie egale pentru toți.

În al doilea rând, trebuie elaborat un sistem de facilități de ordin fiscal, monetar și administrativ, care să creeze condiții foarte avantajoase.

În al treilea rând, trebuie eliminate barierele de ordin legislativ, care ar permite libera circulație a capitalului.

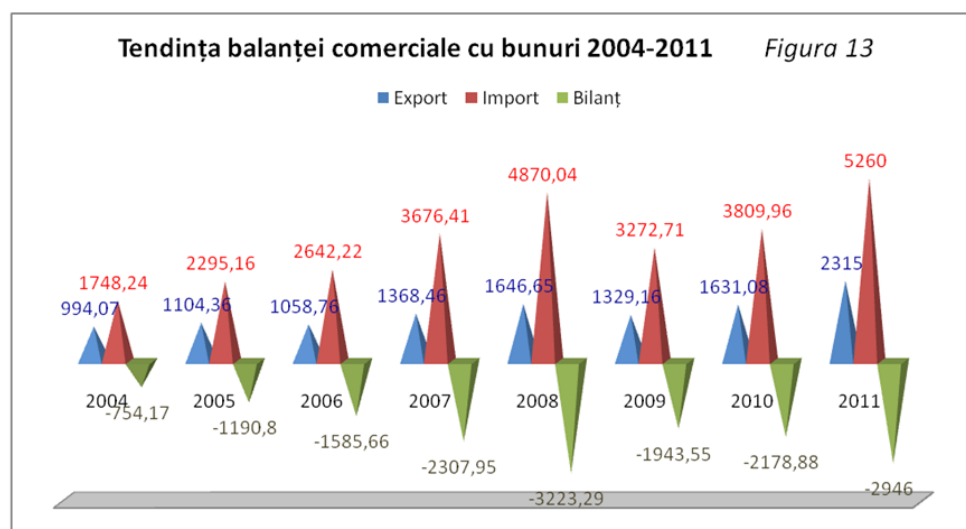
Aceste condiții ar putea sta la baza unor noi relații economice, ar crea noi locuri de muncă, ar elimina o parte considerabilă din povara bugetului de stat pentru protecția și asistența socială și nu în ultimul rând, în timp, ar putea deveni o sursă importantă pentru creșterea economică.

În prezent, în cadrul Ministerului economiei se lucrează la elaborarea unei strategii de susținere a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru un termen de până în 2020.

10. MECANISMUL REAL DE CIRCULAȚIE A REMITENȚELOR

Pe parcursul anilor economia Republicii Moldova a avut tendința să se orienteze spre import. Această tendință se menține până în prezent. Se observă o creștere masivă a volumelor de export în valoare, aproximativ, 2315,0 milioane dolari în anul trecut – 2011. Însă, balanța comercială cu bunuri, în general, rămâne aceeași. Analiza structurii comerțului exterior relevă că o dată cu creșterea exporturilor au crescut masiv și importurile, iar diferența dintre acestea rămâne considerabilă. Aceste concluzii se reflectă în figura 13.

teva luni. Mai apoi, operațiunile de import sau amplificat, deoarece rentabilitatea era una foarte înaltă și cu riscuri minime. Pentru inițierea unei afaceri de producție, mijloacele circulante, în mod obișnuit, efectuează o rotație, în condițiile Moldovei - de la 6 luni la un an și au un grad de risc extrem de înalt cu o rentabilitate de până la 20 %. Iar în operațiunile de import viteza de circulație este de 6-10 ori mai mare, adică până la o lună maximum, fără nici un risc și cu o rentabilitate începând de la 150%.

Sursa: BNS, BNM

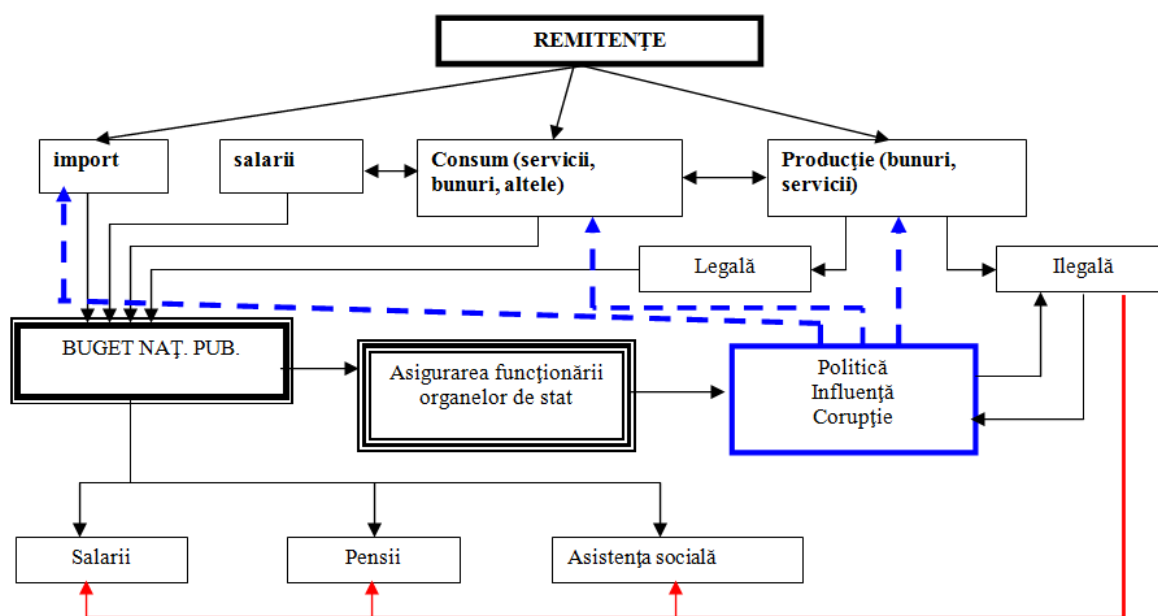
Această situație se observă de la fondarea statului Republica Moldova, începând cu anul 1991. Explicațiile sunt foarte simple. La început, importul de mărfuri a devenit atractiv, deoarece sectorul de producere s-a prăbușit dramatic într-o perioadă de doar câ-

Care este rolul real al remitențelor pentru economia Moldovei?

În acest sens, a fost elaborată o schemă de interconexiuni și corelații a remitențelor cu implicarea business-ului și efectele respective (figura 14)

Schema circulației fluxurilor de valuta străină intrată în Moldova de la muncitorii de peste hotare

Figura 14

Concluzii

Este evident că majoritatea afacerilor au fost orientate, de la bun început, spre activități care necesită minimum de investiții, risc și timp, dar maximum profit. Treptat, acestea au devenit principalul business în Moldova.

Majoritatea remitențelor sunt destinate pentru consum, iar operațiunile de import au devenit un instrument de acumulare a valutei străine pentru unele persoane.

Efectele remitențelor în economia

Moldovei sunt evidente, mai ales, asupra sferei sociale, bugetului de stat și sferei de consum.

Perspective

În următorii 2-3 ani, deficitul balanței de plăți, pe segmentul comerțului exterior, va rămâne dependent de remitențe.

În condițiile când ritmurile de export vor crește mai mult decât cele de import, se va reduce balanța comercială de bunuri și servicii. Totodată, ritmul de creștere a volumului de producție industrială este redus.

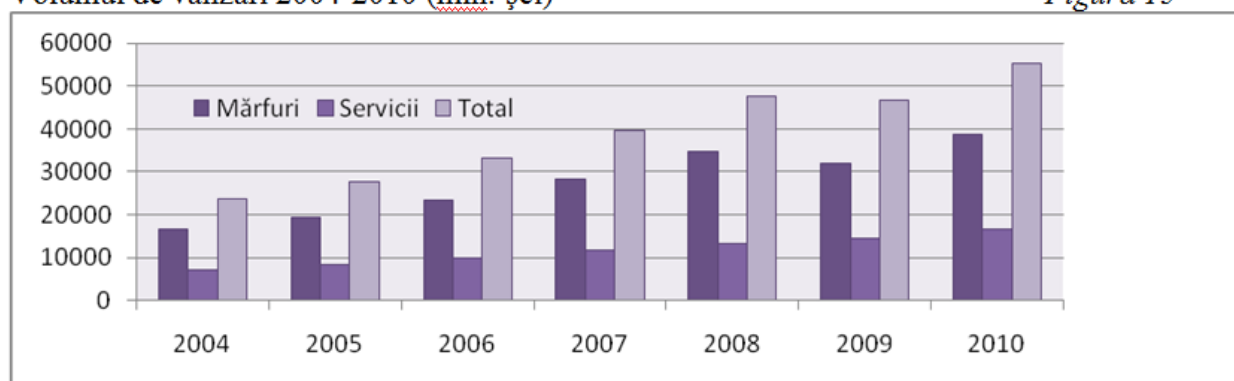
11. COMERȚUL

Remitențele, în general, de rând cu celelalte efecte pozitive pe care le produce, favorizează și consumul în Moldova. Conform datelor unor instituții financiare internaționale, 80 la sută din remitențe sunt direcționate spre consum. Altele, aproximativ 20%, sunt direcționate în alte scopuri. Tendința permanentă a comerțului intern este orientată spre creștere. De la 23546.2 milioane lei în anul 2004 a crescut până la 55435.6 în anul 2010 (Figura 15-16).

Comparând fondul de salarizare total pe țară cu volumele de realizări, s-a observat că în evoluție, acesta este de câteva ori mai mic decât volumul de realizări. Informația este reflectată de figura 17. Dacă adunăm la fondul de salariu și valoarea remitențelor, atunci valorile lor, luate împreună, sunt tot mici. Aceasta ne vorbește despre faptul că în societate există și multe alte surse necunoscute de acoperire a volumului de vânzări.

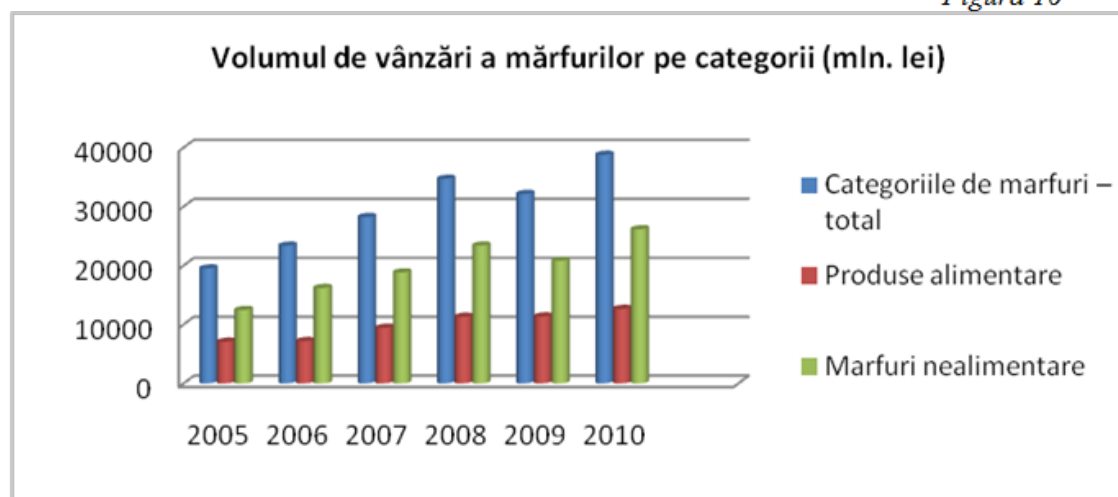
Volumul de vânzări 2004-2010 (mln. lei)

Figura 15

Sursa: BNS

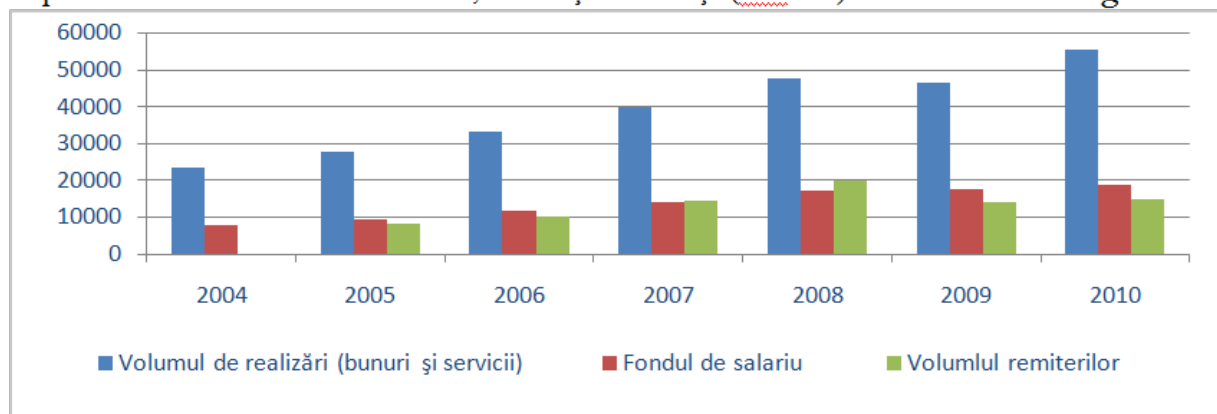
Figura 16

Sursa: BNS

Raportul dintre volumele de realizări, salarii și remitențe (mln. lei)

Figura 17

Sursa: BNS, BNM

În figura 17 este reflectat fondul de salarizare fără costurile pentru asigurări sociale obligatorii și fără contribuțiile de asigurare obligatorie în medicină. Oricum, inclusiv aceste contribuții, nu acoperă volumul de comerț.

Studiind detaliat mecanismele activității de import și luând în considerare faptul că aproximativ 80% din remitențe sunt direcționate spre consum, devine clar că în spațiul economic s-a conturat un model (mecanism), rezultatul căruia este scurgerea masivă de valută străină din țară. Acesta a apărut încă pe la sfârșitul anilor 1990, s-a stabilizat, a funcționat cu succes și continuă și în prezent să funcționeze.

Se profilează concluzia că unul din motivele care a servit la adoptarea cotei „0” la impozitul pe venit în 2007, a fost anume această situație. Mecanismul în cauză, funcționează în felul următor. Când au loc fluctuații negative (leul se întărește față de dolar și euro) a ratei de schimb a leului moldovenesc, ca prin minune, se înregistrează și cumpărări masive de valută pe piața valutară a Republicii Moldova. Acest proces, în alte condiții, este invers. În acest fel, se face sterilizarea pieței valutare cu scopul de a schimba leul moldovenesc în dolari și euro la preț foarte

convenabil. O parte din valutele cumpărate sunt direcționate spre a majora fluxurile de import de mărfuri și servicii, care sunt vândute pe piața moldovenească în lei, ca mai apoi, din nou încasările în lei să fie schimbate în valute străine.

Calitatea și structura importurilor pe piața Moldovei scoate în evidență neajunsuri grave ale politicii investiționale. Moldova importă mărfuri și bunuri pe care trebuie să le producă și să le exporte. Acestea sunt legumele și fructele, conservele și alte produse alimentare importate din Ucraina și România, care au exact aceleași condiții naturale și climatice. Mecanismul ciclului închis de export masiv a fluxurilor de valută străină este prezentat în Figura 18. Acest mecanism funcționează cu succes, deoarece altă alternativă de utilizare a remitențelor nu este elaborată.

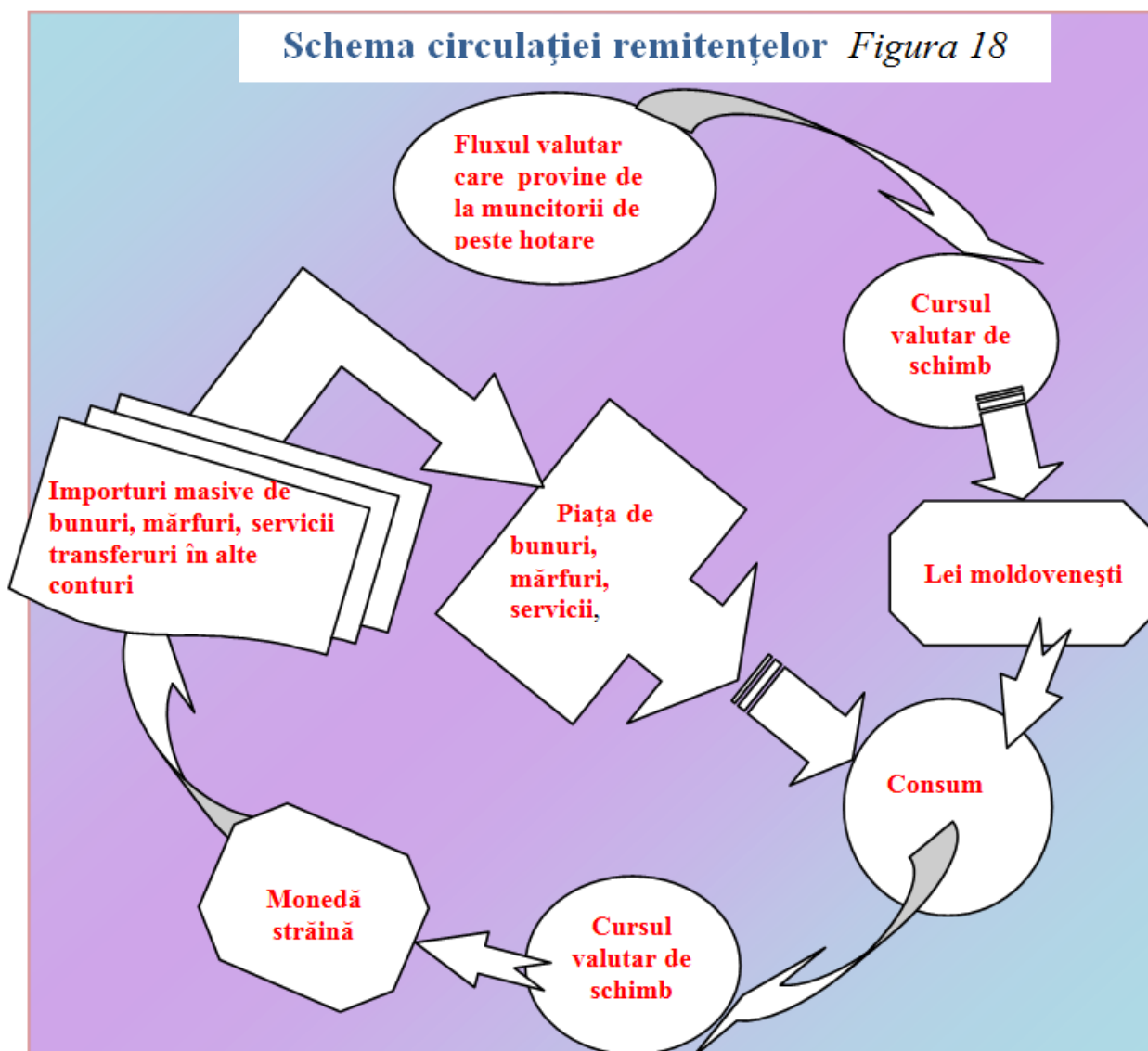
Perspective

Pentru următorii 2-3 ani, această schemă va continua să funcționeze. Situația poate fi schimbată, dacă vor fi elaborate pârghii de stimulare și facilitare a dezvoltării businessului mic și mijlociu și dacă acestea vor funcționa cu adevărat în scopul dezvoltării economiei bazate pe principii și criterii de piață, dar

nu ca o piață primitivă care a funcționat în anii istorici 1870-1914.

Pentru următorii 5-7 ani, în scopul creșterii calitative a Produsului Intern Brut, este nevoie ca remitențele să fie atrase în pro-

cesul de producție, unde generează un plus de valoare, iar consumul să crească doar din salariile de la locurile de muncă noi create prin investirea remitențelor.

12. SISTEMUL BUGETAR-FISCAL - REALITATE ȘI OPORTUNITĂȚI

Bugetul de stat este analizat de către mai multe instituții publice, organe ale administrației publice, organisme financiare internaționale. Toate studiile care se efectuează asupra Bugetului Public Național, Bugetului de Stat, Bugetelor de nivelul doi și a celor locale, au ca scop elaborarea de soluții pentru îmbunătățirea situației financiare a statului. Evoluția bugetului de stat în Moldova pe anii 2004-2011 (11 luni) este prezentată în Figura 19.

le adevărate de creștere a veniturilor la bugetul de stat, chiar și cele de niveluri inferioare?

Analiza structurii părții de venit a bugetului relevă unele semne de întrebare în ceea ce privește sursele de venituri. În figura 20 se vede că cea mai mare contribuție la buget o revine veniturilor provenite din sursele de impozite și taxe vamale.

Evoluția bugetului de stat 2004-2011 (mln. lei)

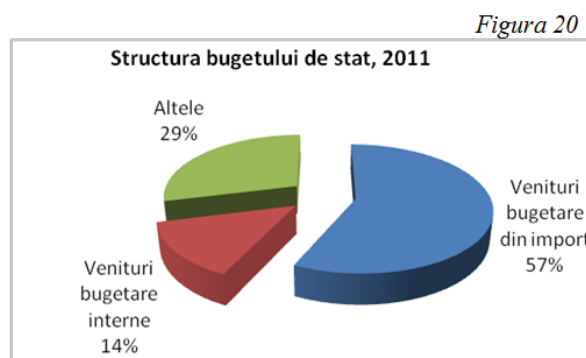
Figura 19

Sursa: Ministerul de finanțe

Analiza executării bugetului de stat scoate în evidență o creștere pe toată evoluția prezentată. Este o dinamică pozitivă, mai ales, dacă luăm în considerare reducerea deficitului bugetar în ultimii doi ani. În pofida crizei financiare crâncene din anul 2008, executarea bugetului prezintă înviorearea veniturilor la bugetul de stat. Al treilea an consecutiv se observă și o creștere a PIB-lui.

Care este calitatea și unde sunt rezerve-

Sursa: Ministerul de finanțe

Structura bugetului pe sursele de venituri

Structura bugetului pe sursele de venituri este prezentată în Figura 21. Structurarea economiei după un model bine elaborat ar trebui să aibă la bazele sale un sistem adecvat de impozitare, unde fiecare contribuabil își onorează obligațiile sale în conformitate cu prevederile legale. În figura de mai jos, structura veniturilor bugetare reale ale bugetului de stat este prezentată în partea dreaptă. În partea stângă a figurii avem o structură care poate fi luată drept model de implementare.

Concluzii

Analiza structurii permite a concluziona că nici într-o altă țară, veniturile nefiscale nu se planifică într-un volum atât de mare, mai ales, granturile și sancțiunile fiscale.

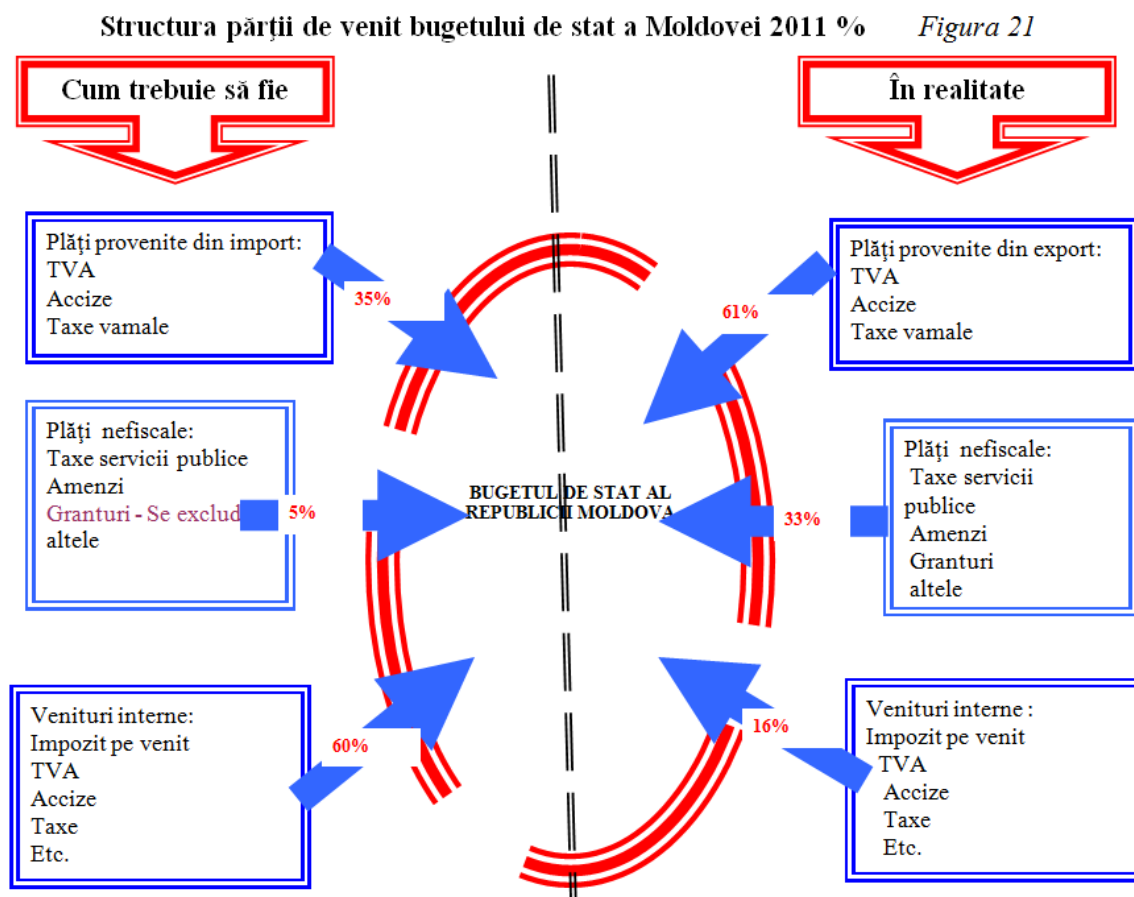
Situația structurii surselor de venit la bugetul de stat se menține de ani de zile ace-

eași, practic de la formarea statului Republica Moldova, cu mici devieri. Structura veniturilor bugetare, în total pe țară, este una distorsionată complet și nu poate rezista nici unei critici economice.

Perspective

Referitor la perioada următoare, se prevede o menținere a situației curente a resurselor de venit cu o ușoară amplificare și stabilizare. Aceasta se datorează aprobării părții de venit a bugetului de stat pentru anul 2012 care păstrează, aproximativ, aceleași proporții ale surselor de venit.

Pentru viitorii 2-3 ani, bugetul de stat al Republicii Moldova are rezerve conservate pentru creștere. Unele din aceste rezerve le vom elucida mai jos.

13. IMPOZITUL PE VENIT – DOGMĂ SAU SURSĂ REALĂ

Reintroducerea cotei de 12% a impozitului pe venitul persoanelor juridice este o soluție de majorare a veniturilor bugetare. Dar, pentru ca acest impozit să funcționeze la maximum, se cere o gestionare fiscală adecvată.

Studiile arată că pe parcursul perioadei de funcționare a cotei „0” la impozitul pe venit, perioada 2008-2011, statul a ratat venituri considerabile. În rezultatul analizei operative a unor tranzacții de import ce au avut loc în anul 2009, ne demonstrează că statul a ratat venituri în valoare de aproximativ 975,0 milioane lei de la anularea impozitului pe venit. Au fost selectate unele categorii de mărfuri care au fost importate pe parcursul anului 2009 și prezentate în tabelul 4.

Tabelul 4

Volumul unor categorii de mărfuri importate în a. 2009	\$ (Mii)
Produse alimentare; băuturi alcoolice, fără alcool oțet; tutun	289685,2
Produse minerale	718187,5
Produse farmaceutice	172236,3
Mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile	467495,6
Mărfuri și produse diverse	88950,0
Materiale plastice și articole din acestea; cauciuc și articole din cauciuc	186543,6
Materiale textile și articole din aceste materiale	244393,7
TOTAL \$/MDL (miliarde)	2,17/ 27,1

Sursa: Serviciul vamal

Volumul acestor bunuri importate a constituit 2,17 miliarde dolari sau 27,1 miliarde lei. Rentabilitatea acestor bunuri realizate pe teritoriul Moldovei a constituit, cel puțin, 100%. Datele oferite de agenții economice confirmă că adaosul comercial a constituit, minimum 200%. Dacă admitem că baza impozabilă aferentă valorii de import, prezentată în tabelul nostru, constituie doar 30 %, atunci valoarea impozabilă ar constitui 8,12 miliarde lei. Dacă am aplica cota de 12% a impozitului pe venit la valoarea impozabilă, obținută prin calcul, atunci suma impozitului pe venit, care trebuia să fie calculat și defalcat în bugetul de stat, constituia, aproximativ 975 milioane lei ($27,1 \times 12 : 100$). Aceasta este suma ratată de bugetul de stat, aferentă bunurilor de import selectate pentru calculul convențional.

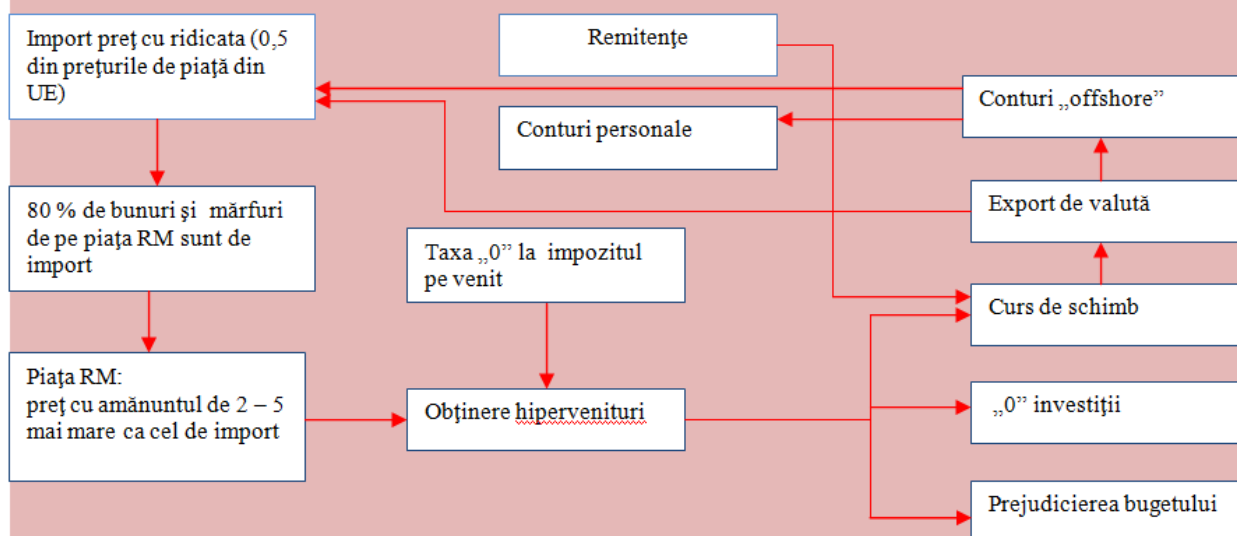
Pentru a demonstra ilustrativ influența și efectele impozitului pe venitul persoanelor juridice, a fost elaborată schema nr.1.

Concluzii

În concluzie, putem afirma că efectele funcționării cu succes a acestei scheme, au fost de ordin financiar, monetar, valutar și social. În cea mai mare parte a avut de suferit societatea.

Cel mai grav efect al taxei „0” la impozitul pe venit a fost amplificarea stării de formare a două extremități a societății: cea bogată și cea săracă.

Schema de obținere a veniturilor în Republica Moldova în anii 2008-2011 *Schema 1*

14. ALTE SURSE DE VENIT LA BUGETUL DE STAT CONSERVATE. SCHEMA ECONOMIEI SUBTERANE ȘI IMPACTUL EI

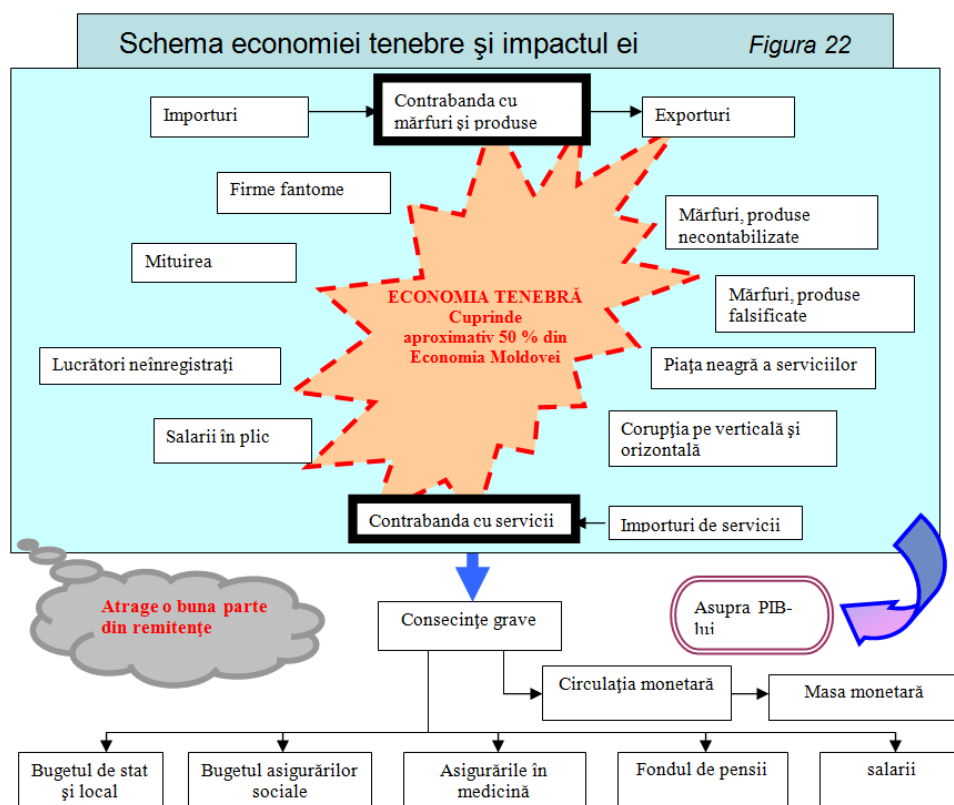
Alte surse de venit țin de scoaterea din umbra economiei tenebre a agenților economici, care din diferite cauze, desfășoară activități economice ilegale. Estimarea volumelor economiei ilegale este o povară grea pentru economia națională a Republicii Moldova. În principiu nu există calcule exacte, care ar face lumină în funcționarea acestui fenomen.

Economia tenebră există în mai multe state din lume și are diferită pondere în produsul național a acestor țări. Începând cu sfârșitul anilor 1980, o dată cu apariția primelor societăți private, dar și a cooperativelor, au apărut premisele de apariție a economiei informale sau cum e numită în terminologia modernă - „tenebră”. Ca scop și natură, acest

fenomen își pune în sarcină, eschivarea de la plata impozitelor.

Conform analizelor experților internaționali și a unor organizații financiare internaționale, „economia tenebră” în Moldova se estimează, aproximativ la 50% din volumul economiei naționale.

După forma de manifestare acest fenomen cuprinde activități de genul: contrafacerea de mărfuri și servicii, contrabandă de mărfuri, surplusul de producție, salarii în plic etc. Fenomenul este definit de câteva aspecte importante – firme fantome, contabilitate dublă, corupere a funcționarilor publici și a administrației de stat etc. Pe parcursul studiului s-a elaborat, pentru prima dată, schema acestui fenomen care se prezintă în figura 22.

În cele mai multe cazuri, prejudiciile bugetului de stat, cauzate de prezența economiei tenebre, provin de la neplata Taxei pe Valoarea Adăugată, Accizului, Taxelor Vamale, Impozitului pe Salarii și Impozitului pe venitul persoanelor juridice.

Impactul negativ asupra principalelor componente ale economiei naționale a Moldovei și bunăstării societății sunt :

1. Salariile
2. Bugetul de stat și local
3. Bugetul asigurărilor sociale obligatorii
4. Bugetul asigurărilor obligatorii în medicină
5. Fondul de pensii
6. Circulația monetară
7. Masa monetară etc.

Funcționarea economiei tenebre are impact și asupra statisticii oficiale a Moldovei. Astfel, toți indicatorii macroeconomici sunt prezentați distorsionat și drept rezultat, planificarea macroeconomică devine una neexactă, iar prognozele se efectuează cu mari abateri.

Concluzii

În cea mai mare parte, acest fenomen în Moldova nu este studiat detaliat și îndeajuns. Acțiunile, care se întreprind în scopul lichidării acestui fenomen, de către guvernări, pe parcursul evoluției sale nu s-au încununat de succes, ba chiar mai mult, s-a amplificat.

Economia tenebră în Moldova se dezvoltă în continuare, iar mulțimea de instituții publice, responsabile de acest fenomen, funcționează inefficient.

Perspective

În următorii ani vom asista la o stabilizare a acestui fenomen, deoarece legislația eco-

nomică și financiară în multe cazuri conțin elemente coruptive și se aprobă din start cu aspecte de corupere. În mare parte, aceasta se datorează calității puterii legislative din Moldova.

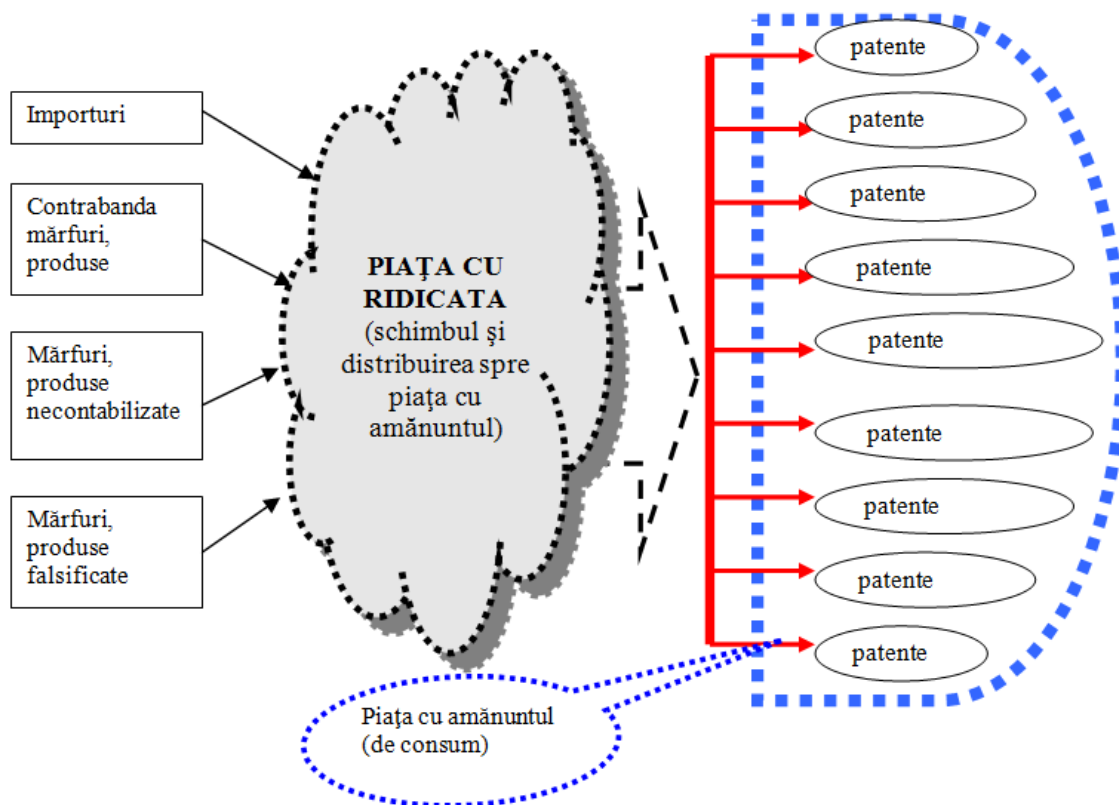
Economia tenebră are câteva aspecte care țin de moralitate. Atitudinea social-psihologică trebuie să devină instrumentul principal pentru a fi promovat, alte acțiuni, care țin de aspectele economice și sociale trebuie să devină o normă în informarea societății despre acest fenomen și rezultatele obținute în legalizarea activităților ilegale.

Mulți subiecți ai fenomenului „economie tenebră” vor fi constrânși, în următorii 2-3 ani, să-și legalizeze activitățile.

Taxa pe valoarea adăugată și schema de transformare a bunurilor necontabilizate și de import

În majoritatea cazurilor bugetul de stat este prejudiciat prin neplata cotei TVA aplicată mărfurile contrafăcute, surplusurile de mărfuri necontabilizate și mărfurilor importate pe piața Moldovei. Importul masiv de mărfuri este declarat la prețuri foarte mici, iar realizarea acestora, în cea mai mare parte, are loc prin intermediul deținătorilor de patente, care le realizează în rând cu ceilalți în piețele din Moldova. Cea mai exactă schemă de transformare a bunurilor necontabilizate și de import este reflectată în Figura 23. Mărfurile importate se distribuie deținătorilor de patente la prețul cu ridicata foarte redus, iar cota TVA se plătește doar de către persoana, care distribuie cu ridicata, la preț simbolic, deținătorilor de patente, astfel ocolind cea mai mare parte a bazei impozabile cu TVA. Conform legislației în vigoare deținătorii de patente sunt eliberați de plata TVA.

Schema de materializare a eschivării de la plata TVA *Figura 23*

Accizele și schema eschivării de la plata lor

Se constată că impunerea cu acciză a bunurilor și mărfurilor în Republica Moldova relevă aspecte greu de înțeles. Conform teoriilor clasice, dar și contemporane, există impozite indirecte, care vin în menținerea unui echilibru pe piață, sau natura lor este de a reduce consumul lor din cauza caracterului vicios, sau menite a redistribui o parte din veniturile celor bogați, care cumpără obiecte de lux, metale prețioase etc.

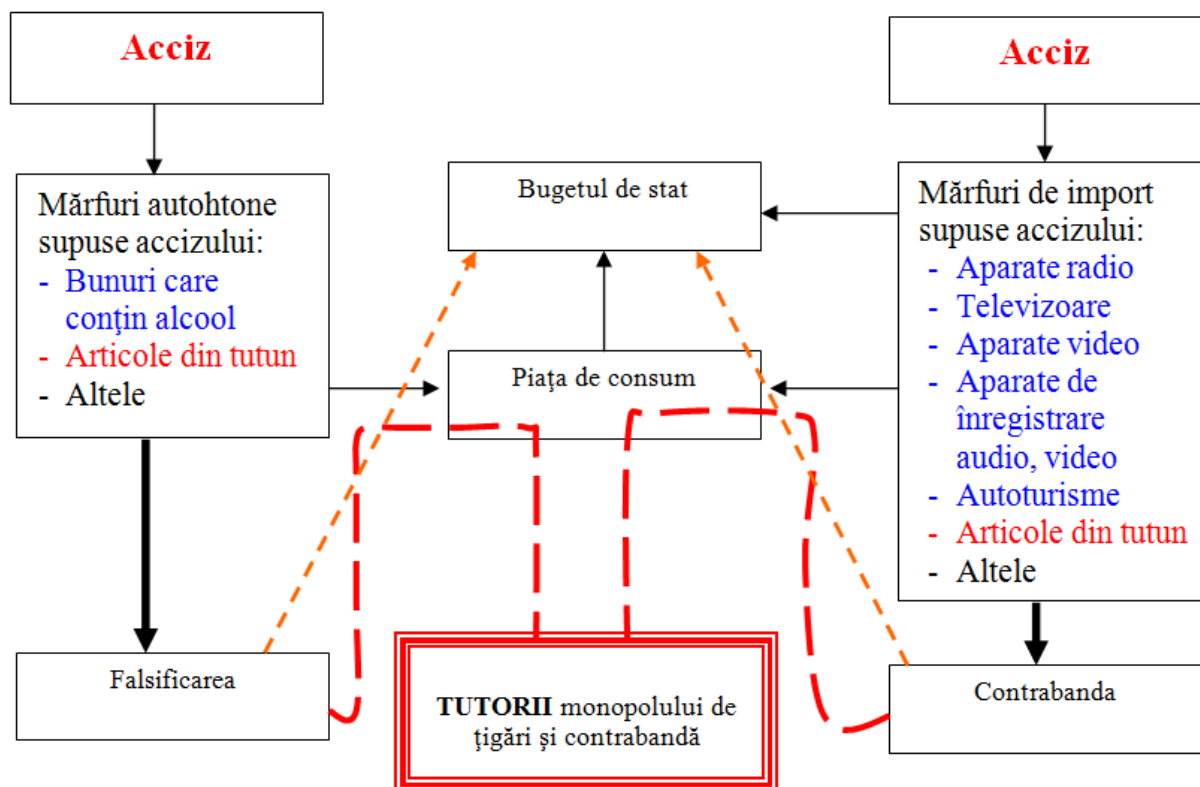
În concluzie, putem susține cu fermitate că în Republica Moldova cei de care depinde introducerea acestui impozit, nu cunosc natura și destinația acestuia. Despre aceasta vorbesc și prevederile legislației fiscale prin care accizului se impune un număr mare

de bunuri și obiecte, care în lumea țărilor cu respect față de consumatori, acestea sunt considerate de zeci de ani ca utilități indispensabile, fără de care societatea nu poate exista. Acestea sunt: aparatele de radio, audio, televizoare, aparate video, altele.

O altă concluzie pe care o reliefează studiul, arată că din cauze necunoscute, la unele articole și produse autohtone, dar și de import, sunt stabilite cote foarte reduse ale accizului. Acestea sunt articolele din tutun. De exemplu, prețurile cu amănuntul pe piața europeană la articolele din tutun sunt de 3-5 de ori mai mare ca în Moldova.

În viitorul apropiat (2-3 ani), se așteaptă o creștere a cotelor de acciz la articolele din tutun, atât la cele de import, cât și la cele de producere autohtonă. Schema eschivării de la plata accizului este prezentată în Figura 24.

Structura corelării accizului cu economia tenebră în Moldova *Figura 24*

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul studiului prezentat au fost conturate multe opinii, idei, concluzii și unele propuneri. Cea mai importantă concluzie constă în faptul că Strategia Națională de Dezvoltare nu a funcționat, chiar dacă la elaborarea acestui document au fost antrenate practic toate instituțiile de stat și din cadrul Academiei de științe, instituțiile de învățământ superior, societatea civilă și alții și pentru care au fost cheltuite mijloace financiare importante.

Concluzii:

1. Situația demografică din Moldova este una deplorabilă, iar cauzele acesteia țin mai mult de starea grea a economiei, dar și a altor factori cum ar fi șomajul, nivelul scăzut de viață al populației, emigrarea populației la muncă ș.a. În Republica Moldova nu se cunoaște numărul aproximativ al persoanelor ce se află la muncă peste hotare, iar organele administrative de stat, din anul 1991 și până în prezent, nu au întreprins acțiuni pentru a cunoaște situația reală și a ține evidența procesului de migrație.
2. Situația privind forța de muncă în Moldova este una deosebită. În perioada 2001-2010 forța de muncă a înregistrat o reducere drastică. În prezent sectorului real al economiei nu este în stare să asimileze o mare parte a forței de muncă. Cele mai dezvoltate sectoare ale economiei rămân a fi comerțul, serviciile, construcțiile, adică ceea ce nu cere timp îndelungat pentru întoarcerea investițiilor și număr mare de angajați. În următorii 20-25 de ani Moldova s-ar putea ciocni de o criză a forței de muncă, cea mai gravă problemă pentru Republica Moldova. Ritmul de reducere a populației a luat proporții îngrijorătoare.
3. În Moldova piața de muncă este deosebită de alte țări prin faptul că un număr mare de angajați din țară muncesc ilegal (la negru). În conformitate cu analizele efectuate se constată că situația vizând resursele de muncă trezește sentimente de îngrijorare. Problema-cheie, care cere soluționare imediată în mod prioritar este crearea noilor locuri de muncă. La acest capitol există unele probleme, deoarece formarea noilor locuri de muncă ține de lărgirea potențialului de producție, investiții noi sau crearea de noi întreprinderi. Rata creării întreprinderilor noi se menține la un nivel scăzut. Imobilitatea agenților și inspecțiilor formează bariere birocratice și comportament neadecvat.
4. Evoluția costurilor muncii în Moldova pe parcursul anilor s-a modificat în direcție pozitivă. În prezent situația nu a devenit

una favorabilă și atractivă pentru angajații din țară, dar și mai mult pentru cei din afară. Chiar dacă salariile sunt în creștere, în unele domenii cuantumul acestora nu este suficient pentru a duce un trai decent.

5. În urma analizelor s-a constatat că în Moldova continuă practica ce ține de încălcarea termenilor stabiliți de legislație privind retribuirea muncii. Suma restanțelor pentru retribuirea muncii la 1 august 2011 a constituit 134 mil. Cea mai mare parte a restanțelor revine datoriilor istorice ale agenților economici din domeniile agriculturii și industriei prelucrătoare.
6. În Republica Moldova o mare parte a salariilor se achită ilegal atât pentru angajații legali cât și pentru cei ilegali. Acest fenomen capătă proporții în ultimul timp. Oficial în Republica Moldova evoluția și dinamica acestui fenomen nu este studiată în general. Salariile plătite ilegal aduc statului prejudicii considerabile. Bugetul este prejudiciat prin necalcularea și neachitarea impozitului pe venit din salariu, BASS nu primește contribuțiile respective de asigurări sociale obligatorii și pensii, BAOM nu primește contribuțiile de asigurări obligatorii în medicină.
7. Persoanele care acceptă plata ilegală a salariilor sunt supuse riscurilor sociale și economice. Despre situația fenomenului, salarii în plic (ilegale), se cunoaște foarte bine și clar, atât în societate, cât și în toate organele de stat, inclusiv pe verticală până la conducerea țării. Acțiunile legate de contracararea fenomenului salarii ilegale se reduc doar la declarații de diferit rang, inacțiuni și corupere. Fenomenul salariilor achitate ilegal va cuprinde proporții mult mai mari, dacă nu vor fi întreprinse acțiuni reale și concrete.
8. Republica Moldova este singurul stat din Europa și CSI, în care sistemul de asigurare cu pensii funcționează după principiul solidarității. În așa țări ca Kazahstan, Uzbekistan, Rusia, Georgia, Armenia și altele acest principiu se apropie la cota minimă. Cei mai defavorizați în societate sunt persoanele în etate, situația cărora este, pe drept, una dramatică. În prezent un număr impunător de cetățeni sunt permanent supuși procesului de marginalizare și excluziune.
9. În Moldova s-a format o inechitate socială la stabilirea și plata pensiilor caracterizată printr-o discrepanță dintre pensionari, foști funcționari de stat, membri de guvern, parlamentari, muncitori și țărani. Foștii angajați din sectorul agricol au pensii mizerabile, iar reprezentanții mediului academic și al celui de ocrotire a sănătății au ajuns la nivelul nevoiașilor și săracilor.
10. În societate s-au format două extremități: una foarte bogată și alta foarte săracă. Salariul mediu pe economie acoperă mai mult de două ori minimumul de existență, iar pensia medie constituie doar 70 la sută din coșul minim de consum.
11. Formarea cursului de schimb al leului moldovenesc față de euro și dolar nu are la baza realități economice și financiare. Rata de schimb al leului moldovenesc, față de alte monede internaționale, se sta-

bilește tehnic și este în deplină dependență de raportul dintre USD/EUR pe piețele financiare internaționale. Rata de schimb al leului moldovenesc afectează sectorul real al economiei, creează bariere pentru export și influențează creșterea prețurilor.

12. Prețurile la mărfurile de pe piața Moldovei sunt dependente de rata de schimb al leului moldovenesc, nu se formează în funcție de cerere și ofertă și nu întrunesc niciun criteriu și principiu de piață. Evoluția inflației nu este influențată de factorii adevărați. Rata de schimb a fost factorul determinant în evoluția prețurilor, mai ales la produsele alimentare și îmbrăcăminte. Valurile de scumpiri care au avut loc în 2007 - 2009 au fost provocate, în cea mai mare parte, de incapacitatea gestionării macroeconomice. Resursele energetice sunt activatorul principal al creșterilor de prețuri.

13. Tendințele investițiilor în economia moldovenească practic pe toată perioada au fost ținute spre sferele de activitate cu profituri mari și imediate: comerțul cu ridicata și amănuntul, serviciile informaționale și de telefonie, construcția de apartamente. În Moldova lipsește un program vast de susținere și facilitare a investițiilor în sectorul real al economiei.

14. Majoritatea remitențelor sunt destinate pentru consum, iar operațiunile de import au devenit, pentru unele persoane, un instrument de acumulare a valutei străine. Efectele remitențelor în economia Moldovei sunt evidente, mai ales, a derivat asupra sferei sociale, bugetului de stat și consumului.

15. Structura veniturilor bugetare în total pe țară este distorsionată complet și nu poate rezista nici unei critici economice. Taxele și impozitele vamale formează aproape de 60% din valoarea totală a bugetului de stat. Bugetul de stat a avut de suferit financiar de la cota „0” a impozitului pe venit, dar și monetar, valutar și social.

16. Estimarea volumului economiei ilegale este o povară grea pentru economia națională a Republicii Moldova. Nu există calcule exacte, care ar face lumină în funcționarea acestui fenomen. Impactul economiei tenebre se răsfrânge asupra tuturor componentelor economiei naționale și bunăstării statului. Consecințele negative, deosebit de pronunțate, sunt suportate, în cea mai mare parte, de societate. Fenomenul de economie tenebră și practicarea acestuia a devenit o normă pentru mediul de afaceri, inclusiv pentru societate. Unii agenți economici și persoane fizice desfășoară activități economice ilegale deschis, dar serviciile și autoritățile responsabile de aceste fenomene nu reacționează la aceasta și nu întreprind nimic. Economia tenebră în Moldova înfloarește în continuare, iar mulțimea de instituții publice responsabile de acest fenomen practic nu întreprind măsuri eficiente.

17. În rezultatul fenomenului economiei tenebre sunt distorsionați toți indicatorii macroeconomici și în rezultat planificarea macroeconomică devine una inexactă, iar prognozele se efectuează cu mari abateri. Bugetul de stat este prejudiciat de la eschivarea plății TVA de la mărfurile contrafăcute, surplusurile de mărfuri necon-

tabilizate și mărfurilor importate pe piața Moldovei.

18. În Republica Moldova esența și destinația accizului este interpretată eronat. Despre aceasta vorbesc prevederile legislației fiscale, prin care accizului sunt supuse un șir de bunuri și obiecte, care în restul țărilor sunt echivalate ca utilități fără de care societatea nu poate exista (aparatele de radio, aparatura și obiectele audio și video, televizoare și altele).

Recomandări

1. Biroul Național de Statistică din Moldova, Întreprinderea de stat „Registru”, Serviciul de Grăniceri, împreună cu alte instituții și organe, care sunt abilitate cu funcții de evidență și mișcare a populației trebuie să întreprindă măsuri și acțiuni de a estima numărul real al populației care a emigrat sau se află temporar peste hotare etc.
2. Se cere efectuarea unei inventarieri a legislației în domeniul demografiei, elaborarea mecanismelor și normelor prin care să se facă posibil estimarea exactă a numărului de emigranți. Trebuie să fie prevăzute mijloace și fonduri pentru dotarea cu echipament a serviciului de grăniceri în scopul evidenței exacte de intrări și ieșiri a populației. Concomitent se cere o instruire a funcționarilor de stat și inspectorilor vizând ultimele tehnologii. Trebuie să fie folosită practica țărilor care au implementat astfel de mecanisme și politici. În acest scop Guvernul și Parlamentul trebuie să elaboreze și să adopte o politica demografică ce ar oferi posibilitate instituțiilor și

organelor administrative de stat să gestioneze acest proces.

3. Pentru a stabili situația în câmpul muncii se cer întreprinse măsuri de ordin regulator. Trebuie ajustată legislația privind investițiile și garantarea acestora, revăzută procedura de înregistrare a întreprinderilor, mecanismul de impunere fiscală. Se cere în mod urgent și serios de mobilizat forțele tuturor instituțiilor, agențiilor și inspecțiilor din Moldova pentru a lua la evidență funcționarea câmpului muncii.
4. Pentru atragerea investitorilor străini, dar și a celor autohtoni, astfel încât acestea să poată soluționa problemele pieței muncii și plății salariilor mai mari se cer eforturi importante în ceea ce privește politicile economice și sociale. Crearea unui mediu de afaceri prietenos pentru sectorul privat este soluția de bază pentru eliminarea distorsiunilor de pe piața muncii. Ministerul Economiei trebuie să elaboreze un șir de măsuri prin care ar facilita crearea locurilor de muncă în domeniile prioritare ale economiei naționale.
5. Ministerul Muncii are în structura sa Inspecția muncii, Ministerul de finanțe - Serviciul fiscal, există și Centrul de Combatere a Crimelor Economice și Corupției, Federația Republicană a Sindicatelor, alte organe și servicii cu funcții de control asupra respectării legislației muncii. Aceste organe și instituții trebuie să-și realizeze pe deplin funcțiile și abilitățile sale, să conlucreze între ele. Se cere de a implementa pe deplin prevederile legislației mun-

cii, responsabilitățile tuturor organelor care sunt abilitate pentru monitorizarea acestui sector.

turate, deoarece pot dăuna în continuare dezvoltării economice și a societății, în general.

6. Societatea civilă împreună cu organele de stat, mass-media și alții trebuie să informeze corect și permanent despre efectele care derivă din plata salariilor ilegale. Aceste efecte sunt de ordin social, în cea mai mare parte a lor, pentru persoanele fizice și consecințe financiare, administrative și penale pentru persoanele fizice, agențiile și instituțiile de control.
7. Republica Moldova dispune de rezerve financiare, care cer a fi valorificate și corect gestionate. O soluție ar fi ca la calculul pensiei să fie luat în considerare indicatorul de discriminare a cetățenilor, astfel ar fi eliminată inechitatea socială accentuată dintre unele categorii de pensionari.
8. Este necesar de inițiat procesul de implementare a sistemului de pensii nestatale. *Legea privind fondurile nestatale de pensii* a fost adoptată încă în 1999, însă până în prezent ea nu funcționează.
9. Este necesar de lăsat loc, ca la formarea ratei de schimb al leului moldovenesc față de celelalte monede să se manifeste factorii reali ai economiei.
10. Trebuie de lansat în deplină măsură funcționarea legilor pieței, unde să înceapă să funcționeze cu adevărat criteriile și principiile economiei de piață, iar factorul determinant cum este implicarea politicului și clanurilor în aceste procese să fie înlă-
11. Dezvoltarea economică poate fi lansată dacă există suport de mijloace financiar-monetare, însă prin intermediul ratei de schimb se face sterilizare totală pe piața monetară. În rezultat, dispar mijloacele circulante în sectorul de producție și în felul acesta asigurarea pieței de consum se face din importuri.
12. În condițiile când mecanismele de piață nu funcționează sau funcționează prost, statul este obligat să intervină prin pârghiile, pe care le are la dispoziție. Acestea sunt de ordin administrativ, economic, fiscal, politic, vamal etc. O alternativă poate fi crearea unei agenții sau abilitarea uneia din cele existente cu funcția de control asupra structurii prețurilor, deoarece participanții pieței înțeleg greșit principiile de piață fapt ce transformă piața este în haos, fărădelege și în cele din urmă capătă caracter sălbatic.
13. Pentru atragerea investițiilor în sectorul mediului întreprinderilor mici și mijlocii, este nevoie de multe mecanisme și instrumente, care să vină în ajutorul real al celor ce au dorința de a investi. Trebuie eliminate barierele birocratice în calea mecanismelor și procedurilor de investiție. Referința aceasta este egală atât pentru investitorii străini, cât și cei din țară. Condițiile trebuie să fie egale pentru toți, în acest sens. Instanțelor respective se recomandă să elaboreze un sistem de facilități de ordin fiscal, monetar și adminis-

trativ, care să creeze condiții avantajoase. Legislație cere a fi ajustată pentru a asigura libera circulație a capitalului și a garanta proprietatea investitorilor.

14. Societatea este factorul inițial și principal, care trebuie să se manifeste contra acestui fenomenului de economie tenebră. Gestionarea procesului de lichidare și profilactică a acestui fenomen este sarcina organelor de stat. Însă corupția a penetrat foarte adânc conștiința unor funcționari publici și datorită acestui fapt lupta cu economia tenebră a devenit foarte complicată. Se cer întreprinse măsuri de informare a societății prin intermediul organizațiilor non-guvernamentale și a instituțiilor obștești. Trebuie de elaborat mecanisme de aplicare a legislației și asigurare continuă a acestui proces.
15. Guvernului se recomandă de elaborat și ajustat unele legi ce reglementează activitatea în baza de patentă și a codului fiscal - Titlul TVA și Titlul Accize

Unele concluzii și recomandări pentru mediul de afaceri

1. Forța de muncă rămâne o problemă importantă nu doar pentru stat dar și pentru angajatori. Aceștia din urmă trebuie să conștientizeze că investițiile în forța de muncă nu poate aduce profituri imediate. Reciclarea continuă și nivelul înalt de profesionalism al angajaților majorează calitatea activității și influențează pozitiv competitivitatea. De aceea agenții economici trebuie să investească legal și permanent în pro-

cesul de instruire, deoarece aceasta îi va aduce efecte sporite la obținerea de profituri în viitor.

2. Fenomenul salariilor ilegale în Moldova a luat amploare. Dintr-o parte agenții, angajatorii fac cheltuieli mai mici, angajații acceptă acest fenomen ca unul firesc fiindcă sunt amenințați cu eliberări și goniri, iar statul stă și privește dintr-o parte de parcă nu se întâmplă nimic deosebit. În aceste relații ia naștere economia tenebră care se face tot mai vizibilă. Acest fenomen aduce bătaia de cap antreprenorilor căutând căi de ascundere și camuflare a cheltuielilor salariale plătite ilegal. Doar acestea influențează direct costul de producție. Începând cu anul 2012 bătaile de cap se vor amplifica odată cu necesitatea de a calcula baza impozabilă pentru impozitul pe venit. Iar salariul este cel mai important factor de determinare a costului producției, sau neînregistrarea salariilor plătite ilegal aduce după sine și costuri reduse și consecutiv impozit pe venit mai mare.

Atât costul salariului calculat, cât și costurile contribuțiilor legale (asigurarea socială obligatorie de stat, asigurarea obligatorie în medicină) au impact pozitiv asupra activității economice dar și a sferei sociale.

Reieșind din acestea, agenții economici trebuie să conștientizeze că plătind legal salariile reduc riscul de a fi implicați în scheme ilegale, plăți de mită și reduc simțitor riscurile de a fi trași la răspundere administrativă, financiară și penală. O activitate eco-

conomică legală ridică moralul unor antreprenori din Moldova.

3. La stabilirea prețurilor la mărfurile importate este binevenit să se ia în calcul nivelurile de venituri ale cetățenilor. Este cunoscut faptul că prețurile în Moldova nu rezistă nici unei critici. Or, la unele bunuri prețurile sunt de câteva ori mai mari decât în UE. Cultura afacerilor presupune o piață de concurență dar nu una de banditism regulat de piață.
4. Într-o activitate economică nu prețurile cosmice determină volumul de venit, dar volumul natural de vânzări și viteza mijloacelor circulante. Cu cât prețul va fi mai accesibil cu atât mai mare va fi volumul vânzărilor și respectiv venitul agentului economic va fi mai mare. Oare este atât de complicat de înțeles?. Se recomandă modificarea gândirii economice, care se cere de a fi înțeleasă corect de către majoritatea clasei mediului de afaceri din Moldova.
5. Studiind cadrul legal s-a ajuns la concluzia că, în general, legislația reglementează activitatea de antreprenariat. Toți agenții economici se plâng și cer statului să creeze condiții bune de activitate. Dar care este aportul mediului de afaceri pentru stat și societate: eschivarea totală de la plata impozitelor, tendința de creștere a simulării permanente a fenomenelor activității tenebre

a economiei, încurajarea corupției, contrabandă și multe altele.

6. Este de recomandat pentru fiecare agent economic și persoane care desfășoară activități economice să conștientizeze că **statul sunt și ei**, nu doar cei care administrează statul. Dar ca să conștientizezi trebuie să faci efort.
7. Pe parcursul a mai multor ani se înregistrează un val informativ, precum că majoritatea agenților economici nu realizează profituri și activează în pierderi. Analiza situației reale relevă altceva. Cheltuielile de transport în costul prețurilor de consum pe piață constituie aproximativ 1,5-3 procente, salariile și toate celelalte costuri până la 7%. Majoritatea se eschivează de la plata TVA. Iar diferența dintre prețul de achiziție, producere sau import este de la 2-10 ori mai mare la unele obiecte. Este binevenit ca plata impozitelor să devină o onoare civică pentru toți contribuabilii.
8. Este recomandat ca majoritatea dintre oamenii mediului de afaceri să se documenteze despre faptul că principiile economiei sălbatice s-au consumat de mult și au plecat în istorie. De aceea se recomandă ca aceștia să frecventeze diferite cursuri și seminare legate de cultura de afaceri și importanța mediului de afaceri pentru imaginea statului.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova
2. Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003
3. Codul fiscal al Republicii Moldova nr.1163-XIII, titlurile I-IX din 24.04.1997
4. Codul vamal al Republicii Moldova nr.1149-XIV din 20.07.2000
5. Legea cu privire la înregistrarea de stat a întreprinderilor și organizațiilor nr.1265-XIV din 05.10.2000
6. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845-XII din 03.01.92
7. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585-XIII din 27.02.1998
8. Legea privind sistemul public de asigurări sociale nr.489-XIV din 08.07.1999
9. Legea cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală nr.1593-XV din 26.12.2002
10. Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2010 nr.128-XVIII din 23.12.2009
11. Legile bugetului de stat pentru anii 2000-2012
12. Legile bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anii 2000-2012
13. IMM sunt deja sectorul de bază al economiei românești. // rev. „Inițiativa privată”, nr.2, 2002
14. Moldova XXI. Strategia națională pentru dezvoltare durabilă
15. Браун Г. Малые и средние предприятия в странах с переходной экономикой. // Малый бизнес в СНГ и Восточной Европе: трудности роста (середина - вторая половина 90-х гг.) – Москва: РНИСиНП, 1997
16. Agenda Națională de Business
17. Rapoartele Băncii Mondiale în Moldova
18. Rapoartele Fondului Monetar
19. www.statistica.md
20. <http://www.mf.gov.md/>
21. <http://www.bnm.md/>

ANEXE

Anexa 1

Populația stabilă, la începutul anului

Anii	Total pe republica		
	Ambele sexe	Bărbați	Femei
1991	4 364 077	2 080 909	2 283 168
1992	4 356 877	2 079 173	2 277 704
1993	4 345 577	2 073 838	2 271 739
1994	4 350 485	2 077 273	2 273 212
1995	4 345 685	2 075 675	2 270 010
1996	4 331 870	2 069 827	2 262 043
1997	4 317 513	2 063 362	2 254 151
1998	3 655 614	1 750 205	1 905 409
1999	3 649 904	1 747 177	1 902 727
2000	3 644 070	1 744 458	1 899 612
2001	3 635 112	1 740 612	1 894 500
2002	3 627 812	1 737 551	1 890 261
2003	3 618 312	1 733 308	1 885 004
2004	3 607 435	1 728 414	1 879 021
2005	3 600 436	1 724 841	1 875 595
2006	3 589 936	1 719 368	1 870 568
2007	3 581 110	1 721 030	1 860 080
2008	3 572 703	1 717 459	1 855 244
2009	3 567 512	1 714 931	1 852 581
2010	3 563 695	1 713 487	1 850 208
2011	3 560 430	1 712 106	1 848 324

În baza datelor BNS

Anexa 2

Salariul mediu lunar pe activități economice 2003-2011 (lei)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Salariul (în lei)									
Total pe economie	914,8	1140,0	1319,1	1754,2	2144,1	2704,8	2814,8	3054,3	3261,8
Agricultura și silvicultura	403,2	543,8	633,0	822,3	1049,5	1520,9	1550,2	1655,7	1996,8
Industria	1310,3	1494	1752,4	2129,5	2565,3	3162,3	3210,1	3553,4	3636,4
Construcții	1266,1	1772,5	2074,3	2614,6	3136,3	3844,5	3213,4	3243,1	3453,7
Transporturi și comunicații	1484,8	1709,9	1998,3	2492,5	2939,2	3684,4	3640,9	3749,6	3726,1
Activități financiare	3034,4	3582,8	3781,8	4053,1	4813,4	6196,3	5639,3	6593,2	6836,1
Administrație publică	1191,9	1369,5	1520,6	2376,3	2678,7	3100,8	3483,9	3371,6	3580,9
Învățământ	578,8	715,5	867,0	1226,9	1352,3	1684,5	2117,7	2449,5	2694,1
Sănătate și asistență socială	564,9	862,8	1048,2	1425,5	1802,7	2320,4	2777,7	2991,3	3161,1
Salariul în % față de total pe economie									
Total pe economie	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultura și silvicultura	44,1	47,7	48,0	46,9	48,9	56,2	55,1	54,2	61,2
Industria	143,2	131,1	132,8	121,4	119,6	116,9	114,0	116,3	111,5
Construcții	138,4	155,5	157,3	149,0	146,3	142,1	114,2	106,2	105,9
Transporturi și comunicații	162,3	150,0	151,5	142,1	137,1	136,2	129,3	122,8	114,2
Activități financiare	331,7	314,3	286,7	231,1	224,5	229,1	200,3	215,9	209,6
Administrație publică	130,3	120,1	115,3	135,5	124,9	114,6	123,8	110,4	109,8
Învățământ	63,3	62,8	65,7	69,9	63,1	62,3	75,2	80,2	82,6
Sănătate și asistență socială	61,8	75,7	79,5	81,3	84,1	85,8	98,7	97,9	96,9

Sursa: Biroul Național de Statistică

Anexa 3

Cheltuieli de consum pentru o persoana, lei (Total)

	2006	2007	2008	2009	2010
Cheltuieli de consum total (medii lunare pe o persoană), lei	953,3	1119,1	1227,5	1217,4	1462,9
inclusiv în % pentru:					
Produse alimentare	44,4	43,8	40,2	40,8	37,5
Băuturi alcoolice, tutun	2,8	2,5	1,9	1,8	1,6
Îmbrăcăminte, încălțăminte	11,9	12,0	12,7	12,2	11,3
Întreținerea locuinței	13,7	13,5	16,3	16,2	19,8
Dotarea locuinței	4,7	4,8	4,8	3,9	4,2
Sănătate	5,3	5,4	5,6	6,2	6,5
Transport	5,1	4,9	4,9	4,7	5,0
Comunicații	3,9	4,3	4,9	5,0	4,5
Agrement	2,0	2,1	2,1	2,0	2,3
Învățământ	0,4	0,4	0,4	0,5	1,5
Hotel, restaurant, cantină etc.	2,6	2,5	2,3	2,5	2,1
Diverse	3,4	3,8	3,9	4,1	3,8

Sursa: BNS, CNAS, BNM

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

